

Wat bijdraagt aan het getuigen...

Over missionair kerk zijn

Inleiding

Deze rapportage bedoelt de synode te betrekken in een noodzakelijke discussie over de missionaire aspecten van de Protestantse Kerk in Nederland. Zij bestaat uit twee delen.

Deel A, onder de titel "Het verhaal gaat niet vanzelf", is de integrale tekst van een notitie die in eerste instantie is geschreven voor discussie *binnen* de dienstenorganisatie. Een werkgroep kreeg in 2003 de opdracht na te gaan of wat in kerkorde en strategisch beleid verwoord staat over de missionaire arbeid voldoende herkenbaar is in de missionaire projecten, of dat er wellicht sprake is van teveel speling tussen uitgangspunten en werkuitvoering. De werkgroep legde eind december 2004 deze tussenbalans van haar bevindingen op tafel. In "Het verhaal gaat niet vanzelf" wordt onder meer ingegaan op verschillende theologische visies op zending en evangelisatie die de afgelopen decennia een rol hebben gespeeld bij de kerkelijke beleidsbepaling. Ook de plaats van de missionaire opdracht in de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland en de context waarin de Protestantse Kerk in Nederland staat werden bekeken. Bijzondere aandacht krijgt het thema 'wederkerigheid'.

Toen het moderamen van de synode kennis nam van de notitie, leidde dat tot het voornemen de discussie ook in de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland te doen plaatsvinden. Het rapport is daarvoor informatief en uitdagend genoeg. Daarbij wordt terdege beseft, dat het hier om een tussenbalans gaat, die niet mag worden geïnterpreteerd als een standpuntbepaling van de dienstenorganisatie, haar directie dan wel haar bestuur. Binnen de dienstenorganisatie wordt momenteel gewerkt aan een meer omvattende rapportage, waarin de vele reacties die inmiddels zijn binnengekomen zo goed mogelijk worden verwerkt.

De dienstenorganisatie stelt het op prijs nu de mogelijkheid te hebben ook vanuit de synode reacties op deze tussenrapportage te ontvangen. Met het oog daarop is in goed overleg tussen synodemoderamen en directie een tweede deel (B) geschreven, waarin vier kernvragen uit de discussie nader zijn omschreven. Dat gebeurt bewust vooral vragenderwijs, maar daarom niet minder uitdagend. In de laatste paragraaf van deel B (5) wordt een voorstel gedaan voor een opzet van de discussie ter synode. Het gesprek zou in kleinere groepen gevoerd kunnen worden, en daar dan cirkelen rond een stelling. Bij elke stelling is een aantal citaten uit de discussie tot dusver genoteerd. Deze citaten bieden de lezer de mogelijkheid tot identificatie, of juist ook tot nuancering van wat men geneigd is te denken. De citaten zijn bewust anoniem gemaakt, ook als het gaat om citaten uit "Het verhaal gaat niet vanzelf". Het gaat niet om wie het zegt maar om wat gezegd wordt. Met een zelfde oogmerk zijn per stelling enkele verhalen uit de praktijk van gemeenten, kerk en zending opgenomen. Wat zeggen ze ons?

Deze rapportage beoogt al met al voor alles een inhoudelijk gesprek ter synode. Consequenties voor het beleid van de Protestantse Kerk in Nederland en haar dienstenorganisatie zullen in het najaar van 2004 aan de orde komen, aan de hand van voorstellen binnen het beleidsplan 2005vv.

Deel A. 'Het verhaal gaat niet vanzelf'

1 Vooraf

Het Landelijk Dienstencentrum van de Samen op Wegkerken heeft een aantal missionaire taken, die voortvloeien uit de roeping van de kerk, zoals omschreven in de nieuwe kerkorde: 'Gezonden in de wereld en geroepen tot de bediening van de verzoening, getuigt de kerk in verkondiging en dienst aan alle mensen en aan alle volken het heil in Jezus Christus' (Art. 1, lid 8). De afdelingen die verantwoordelijkheid dragen voor de missionaire taken, zijn betrokken bij een groot aantal projecten, die in samenwerking met lokale kerken en gemeenten in binnen- en buitenland worden uitgevoerd.

In het jaar 2003 zijn in het Landelijk Dienstencentrum gesprekken gevoerd over de missionaire kwaliteit van deze projecten. Aanleiding daartoe waren onder meer vragen die in de synode werden gesteld en het verschijnen van diverse kritische artikelen in kerkelijke bladen. De teneur kan worden samengevat in de zin 'Doet Kerkinactie nog aan zending?' Een werkgroep, bestaande uit een aantal medewerkers van de afdelingen binnen- en buitenland van het Dienstencentrum, kreeg opdracht na te gaan of het in kerkorde en strategisch beleid bepaalde met betrekking tot de missionaire arbeid herkenbaar is in de missionaire projecten, of dat er sprake is van discrepantie tussen uitgangspunten en werkuitvoering. De werkgroep constateerde dat er op onderdelen ruimte zit tussen beleid en uitvoering. De meest opvallende discrepantie is dat de nieuwe kerkorde aangeeft, dat de missionaire arbeid gericht is op mensen die het evangelie niet kennen of zij die van het evangelie vervreemd zijn, terwijl een groot deel van de missionaire projecten, zeker voor wat betreft afdeling buitenland, gericht is op theologisch onderwijs en kerkopbouwactiviteiten. De missionaire intentie en dimensie zijn bij deze projecten lang niet altijd helder te omschrijven. Ook bleek discrepantie tussen kerkorde/strategisch beleid enerzijds en beleidsnotities op teamniveau anderzijds. Uitgangspunt voor deze nota is de wens uitgangspunten en projecten goed op elkaar te laten aansluiten, aan te geven waar beleidsmatig verheldering nodig is en suggesties te doen voor verdere beleidsontwikkeling.

In het beleid ten aanzien van missionair werk zijn in de afgelopen 50 jaar (in Nederland) met name de apostolaatstheologie en het Missio Dei-concept van grote invloed geweest. Dit is tot in de laatste beleidsnota's toe zichtbaar en de spanning tussen de verschillende benaderingen is voelbaar. In de volgende paragraaf gaan we kort in op deze benaderingen teneinde het beleidsgesprek in context te plaatsen.

2 Korte oriëntatieris door de afgelopen vijftig jaar.

a) *Apostolaatstheologie*

De theologie van het apostolaat kent in Nederland twee gestalten. Aan de ene kant kreeg het de theocratische gestalte (A.A. van Ruler), aan de andere kant de gestalte van 'de kerk binnenste buiten' (J.C. Hoekendijk).

Bij het apostolaat in haar theocratische gestalte gaat het enerzijds om 'de verbreiding van het Evangelie aan hen die daarvan zijn vervreemd', anderzijds om ('in de arbeid der kerstening tot overheid en volk') 'het leven naar Gods beloften en geboden te richten'. Invloeden van de theocratische gestalte van de Apostolaatstheologie zijn nog zichtbaar in het adagium: 'het spreken van de kerk' (Kerkorde Ord.1, Art. 3, vgl. het rapport 'Kerntaken van de dienstenorganisatie', blz. 3).

Bij 'de kerk binnenste buiten' gaat het om de 'syalomisering' van de samenleving. De kerk is slechts kerk voor zover ze instrument is in deze beweging van syalom. Getuigenis, dienst en gemeenschap zijn hier de kernwoorden.

Dragend fundament in beide gestalten van de apostolaatstheologie is de 'theologie van het Koninkrijk van God'. Verkondiging van het evangelie = verkondiging van het Koninkrijk van God. Een enorm breed spectrum van activiteiten in het kader van zending en diaconaat konden hierin een plek vinden en worden gezien vanuit het perspectief van 'de tekenen van het Rijk' (zie bijvoorbeeld de zendingstheologie van J. Verkuyl, *Inleiding in de nieuwere zendingwetenschap*, Kampen, 1975 of – recenter – D. Bosch, *Transforming Mission*, New York, 1991). Samenlevingsopbouw, maatschappelijke activering, politieke actie, etc., het kan allemaal een plaats krijgen in wat zo langzamerhand het containerbegrip 'missionaire gemeente' gaat heten. Zending komt te staan in een 'doe perspectief'. Het bracht Tennekes enige jaren geleden tot de uitroep 'Geen daden, maar woorden'. De apostolaatstheologie heeft wereldwijd enorme invloed gehad (zie bijvoorbeeld het invloedrijke rapport

The Church for others and the Church for the World. A Quest for Structures for Missionary Congregations. Final Report of the Western European Working Group and North American Working Group of the Department on Studies in Evangelism, Geneva, 1967).

Van de apostolaatstheologie gaan binnen de huidige missiologische bezinning echter weinig vernieuwende impulsen uit. Ze biedt geen antwoord op de vraag hoe wij het evangelie door kunnen geven aan anderen. De vanzelfsprekendheid van de zending staat binnen de theologie van het apostolaat niet ter discussie.

Binnen onze eigen traditie komen impulsen voor de reflectie op de missionaire praxis op dit moment voornamelijk uit de orthodox reformatorische- en de evangelische hoek. (In dit verband noemen we slechts: W. Dekker en P.J. Visser (red.), *Uitgedaagd door de tijd, Christelijke zending in een postmoderne samenleving*, Zoetermeer, 2000; W. Dekker en P.J. Visser (red), *Om de verstaanbaarheid, Over bijbel, geloof en kerk in een postmoderne samenleving*, Zoetermeer, 2002; Stephan Paas, *Jezus als Heer in een plat land, Op zoek naar een Nederlands evangelie*, Zoetermeer 2001; Stephan Paas, *De werkers van het laatste uur. De inwijding van nieuwkomers in het christelijk geloof en in de christelijke gemeente, Handboek voor missionair werkers*, Zoetermeer, 2003).

In dit verband is het zorgelijk, dat het vak missiologie in hoog tempo aan het verdwijnen is van de theologische faculteiten. Het accent komt steeds sterker te liggen op interculturele theologie (waarin het missionaire geduid wordt in termen van intercontextualiteit en wederkerigheid), en op oecumenica (waarin zending wordt tot gestalte van de oecumene). Interculturele theologie en oecumenica zijn beide van groot belang voor het verstaan van onze traditie en de rol van kerk en evangelie in de samenleving. Tegelijkertijd vestigen we er de aandacht op, dat blijvende inzet op de missiologische reflectie met betrekking tot de missionaire praxis van kerk en gemeente noodzakelijk is.

b) 'Missio Dei'

Het *Missio Dei*-concept was en is invloedrijk in de kring van institutioneel kerkelijke zending en evangelisatie/missionair werk. De sterke gerichtheid op de kerk als instrument (apostolaatstheologie) kreeg met het paradigma van de *Missio Dei* in zekere zin een tegenhanger. Met de term *Missio Dei* wil worden uitgedrukt, dat kerk en zending rusten in de zending van God zelf. Gods betrokkenheid op de wereld in de zending van zijn Zoon en in de zending van zijn Geest, gaan vooraf aan de zending van de kerk. Het concept is in zekere zin een relativisering van de ecclesiologie. Aan de andere kant is het een paraplu-begrip dat de pluriforme aspecten van het zendingsbegrip bijeenhoudt. '(...) het begrip (blijkt) tal van verschillende en onderling tegenstrijdige ladingen te kunnen dekken: het legitimeert zowel traditionele kerkelijke expansie als bevrijdingsbewegingen van de armen' (B. Hoedemaker, *Met anderen tot Christus*, Zoetermeer, 2000, 38). Als zodanig is het paradigma steeds onhelder gebleven.

c) Zending, kerk en Koninkrijk

Het probleem bij het begrip 'zending', zowel bij de apostolaatstheologie als bij het paradigma van de *Missio Dei*, is de sterke verstrengeling met het op vooruitgang gerichte, westers-centrisch denken. Binnen dit denken werd de geschiedenis in het licht gezien van de regering van de opgestane Christus. Tegelijkertijd echter werd de westerse beschaving en (de daarmee gepaard gaande secularisering) gezien als de mondiale wereldbeschaving.

Met dit christocentrische begrip van de geschiedenis hangt bovendien een ecclesiologie samen, waarin de kerk de voorlopige verwerkelijking is van een geschiedenis die allen reeds geldt. Niet alleen staat de kerk zo in een tamelijk exclusieve relatie tot de geschiedenis, ze is ook gemaakt tot de ultieme historische verwerkelijking van de eenheid van de mensheid.

Kort door de bocht geformuleerd: het Koninkrijk van God en de (vooruitgang van de) westers-technische beschaving zijn 'hol en bol' (zie voor een overzicht – aan de hand van de discussies in onder andere de Wereldraad van Kerken – D. Werner, *Mission für das Leben - Mission im Kontext, Ökumenische Perspektiven missionarischer Präsenz in der Diskussion des ÖRK 1961-1991*, Rothenburg, 1993). Zending als bedrijf, als projectorganisatie is spiegel van het westerse adagium: 'morgen wordt het beter, en wij weten hoe het beter kan worden'.

3 Waar het ons om begonnen was

Wanneer we opnieuw invulling willen geven aan onze missionaire roeping en daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheden en taken, dan moeten we de vraag stellen waar het ook al weer allemaal om begonnen was. Of we nu inzetten bij de evangeliën, bij Handelingen, of de brieven – het draait

allemaal om het getuigenis aangaande Jezus, de Gekruisigde die is opgestaan. Hij is de vervulling van al Gods beloften aan Israël en in Israël aan de wereld.

Wat is er over de gestalte van deze roeping te zeggen wanneer we kijken naar de nieuwe kerkorde, in relatie met de bovenstaande terugblik over de afgelopen vijftig jaar?

De kerkorde maakt onderscheid tussen:

- De missionaire roeping van de kerk

Artikel X van de kerkorde

1. De gemeente is vanwege haar missionaire opdracht, in heel haar bestaan gericht op getuigenis en dienst aan hen die het Evangelie niet kennen of daarvan vervreemd zijn, opdat ook zij delen in het heil in Jezus Christus

- De diaconale roeping van de kerk

Artikel X van de kerkorde

2. De gemeente vervult haar diaconale roeping in de kerk en in de wereld door in de dienst van barmhartigheid en gerechtigheid te delen wat haar aan gaven geschonken is, te helpen waar geen helper is en te getuigen van de gerechtigheid van God waar onrecht geschiedt

- Het spreken van de kerk

Ordinantie 1 (over het belijden), artikel 3. Het spreken van de kerk

1. Door haar belijden van Jezus Christus als Heer en Verlosser van de wereld roept de kerk in al haar geledingen op tot vernieuwing van het leven in cultuur, maatschappij en staat.
2. Op grond van dit belijden bevordert de kerk de meningsvorming in de gemeenten over maatschappelijke vragen, in de eigen omgeving en wereldwijd.
3. Met het oog op de vernieuwing van het leven in cultuur, maatschappij en staat kan de kerk zich uitspreken over maatschappelijke vragen.
4. Gehoor gevend aan haar opdracht te getuigen van Gods beloften en geboden kan de kerk een getuigenis doen uitgaan terzake van maatschappelijke vragen.

62406804. De ambtelijke vergaderingen kunnen zich uitspreken over dan wel een getuigenis doen uitgaan terzake van maatschappelijke vragen die hun ressort betreffen.

62406805. De generale synode laat zich in de regel, wanneer zij een getuigenis tot overheid en volk doet uitgaan, bijstaan door de organen van de kerk die op het desbetreffende terrein werkzaam zijn. Zij zoekt daarbij naar mogelijkheden dit getuigenis samen met andere kerken te doen uitgaan.

Wat in veel zendingstheologische ontwerpen bij elkaar wordt genomen, wordt door de kerkorde duidelijk van elkaar onderscheiden. Er is, met andere woorden, volgens de kerkorde een eigenstandige betekenis van 'missionaire arbeid', die niet opgaat in het diaconaat of in het spreken van de kerk. In ordinantie 14 wordt nog eens gesteld, dat de samenhang *en de eigenheid* van de missionaire en diaconale arbeid van de kerk in acht dient te worden genomen (Ord. 14, III, Art. 7,1) .

De missionaire roeping, verantwoordelijkheid en taak is: getuigenis en dienst aan hen die het Evangelie niet kennen of daarvan vervreemd zijn, opdat ook zij delen in het heil in Jezus Christus, die Heer en Verlosser genoemd wordt.

Over de missionaire opdracht van de gemeente is nog het volgende te zeggen: volgens ordinantie 8 artikel 2 gaat het bij getuigenis en dienst over

- de missionaire opdracht in de eigen omgeving en
- de missionaire opdracht elders in de wereld.

Over het uitvoeren van die opdracht wordt dan nog gezegd dat dit bij voorkeur in samenwerking met andere kerkelijke gemeenschappen ter plaatse dient te geschieden en dat de opdracht in een relatie van wederkerigheid plaatsvindt, door gebruik te maken van inzichten en ervaringen van gemeenten waarvan de leden uit andere culturen afkomstig zijn:

Artikel X:

4. De gemeente zoekt bij de vervulling van haar missionaire, diaconale en pastorale roeping samenwerking met andere kerkelijke gemeenschappen ter plaatse.
5. Met het oog op de vervulling van haar roeping maakt de gemeente in een relatie van wederkerigheid dankbaar gebruik van inzichten en ervaringen die haar worden aangereikt door gemeenten waarvan de leden uit andere culturen afkomstig zijn.

Volgens ordinantie 14, III, artikel 7 zijn deze relaties van wederkerigheid voor de kerk erop gericht 'elkaar van dienst te zijn met betrekking tot geloofsverdieping en geloofsversterking, in het verbreden van de oecumenische horizon en het vervullen van taken in mondiaal perspectief'. Bij de missionaire opdracht van de gemeente gaat het dus om het getuigenis en de dienst aan hen die het Evangelie niet kennen of daarvan vervreemd zijn, opdat ook zij delen in het heil in Jezus Christus. Er is samenhang tussen de missionaire roeping en het diaconaat, maar ook onderscheid.

Bij het getuigenis gaat het om het heil in Jezus Christus. Dat is een brede formulering, die veel open laat. Helder is evenwel, dat de kerk een *eigenstandige roeping* heeft inzake mensen die het Evangelie niet kennen of daarvan vervreemd zijn.

Tegelijkertijd valt op dat deze formulering nadrukkelijk christologisch insteekt, in tegenstelling tot diverse beleidsnota's waarin sprake is van 'evangelie', zonder nadere toevoeging, of van 'vernieuwende vertolking van het evangelie'. In de nota 'Kerntaken van de dienstenorganisatie' wordt met nadruk als prioriteit genoemd 'het getuigen van de naam van haar Heer dichtbij en veraf' (4.2). Ook het synodale geschrift 'Jezus Christus, onze Heer en Verlosser' houdt vast aan een onlosmakelijke koppeling van evangelie en Jezus Christus. Het geschrift benoemt als kern van het evangelie Gods reddend handelen in de verzoening door Christus.

4 Context

Wanneer we de inzet van de kerkorde op een goede manier willen wegen, dan kunnen we er niet om heen om in het kort de contouren te schetsen van de context waarin wij kerk zijn.

a) De grenzen van de secularisatie

Secularisatie houdt niet alleen in, dat we als kerken nog steeds te maken hebben met een steeds kleiner wordend aantal leden, we hebben ook te maken met functieverlies. Bovendien verkeren we nog steeds in een zekere ambivalentie wanneer het gaat over secularisatie. Secularisatie is lange tijd omarmd als gestalte van de zendingsbeweging (zie A.Th. van Leeuwen, H. Cox). De gevangenschap in deze ambivalentie en de worsteling met het functieverlies van de kerk leiden er bovendien toe, dat we er niet goed raad mee weten dat in de samenleving de secularisatie (in de gestalte van transcendentieverlies) inmiddels over zijn hoogtepunt heen is. Religieus gevoel en zingeving hebben sterke papieren. Onze aversie tegen religie ('Religion ist Unglaube'), onze nadruk op rationaliteit en onze aversie tegen gevoel en emotie staan ons in de weg bij de contextualisering van het evangelie in onze eigen cultuur. De opkomst en groei van de evangelicale en de pentecostale beweging kunnen mede hieruit verklaard worden (zie ook de opmerkingen van Alister McGrath over het failliet van het reformatorisch protestantisme).

b) Het grote dorp wereld

Gemeentelieden leggen bij het woord 'zending' nog steeds de relatie met 'overzee'. Er is een grote bereidheid daarvoor te investeren in energie, tijd en middelen. Maar: de beschikbaarheid van middelen zegt niet alles. Een eventuele groei van de inkomsten voor het missionaire werk zegt lang niet alles over de missionaire kwaliteit van ons kerk-zijn. Evenmin zegt het beginnen met de ondersteuning van missionair werk in bijvoorbeeld Mongolië alles over die missionaire kwaliteit. Uiteindelijk gaat het bij de vraag naar de kwaliteit van het missionaire werk niet over de begroting en over de aangewende middelen: de vraag naar de missionaire kwaliteit van ons werk is vooral een vraag naar de inhoud.

We constateren dat in het spreken over zending de relatie met de eigen context lang niet altijd wordt gelegd. Wordt die wel gelegd, dan is vaak sprake van verlegenheid. Moeten we in alle eerlijkheid niet zeggen, dat de situatie bij de landelijke organen een afspiegeling is van die in de lokale gemeenten? Ook bij de landelijke organen bestaat verlegenheid met betrekking tot de inhoud van het missionaire werk. De grote bestedingen voor het ondersteunen van partners in het buitenland ten spijt, blijkt steeds opnieuw onze moeite met het proprium van de missionaire arbeid, namelijk dat kerk en

gemeente 'in heel haar bestaan gericht (is) op getuigenis en dienst aan hen die het Evangelie niet kennen of daarvan vervreemd zijn, opdat ook zij delen in het heil in Jezus Christus'.

Wanneer het gaat over de inzet van mensen en middelen, dan ligt het zwaartepunt voor wat betreft 'zending' (in de zin van de kerkorde) bij Kerkinactie buitenland. Dat is een vanuit de historie goed verklaarbare ontwikkeling, maar past die (nog) bij de inzet van de kerkorde? Kunnen we spreken van 'de onbereikten' met voorbijgaan aan onze eigen context, die er een is van 'hen die van het evangelie vervreemd zijn'?

De geografische dimensie van het zendingsbegrip is ook problematisch geworden, doordat 'daar' nu 'hier' is. Een paar lastige vragen in dit verband: wat is de rechtvaardiging voor het feit, dat we talloze partnerrelaties onderhouden met kerken overzee en niet of nauwelijks met migrantenkerken hier? Historisch is daarvoor zeker een rechtvaardiging aanwezig, maar theologisch is die er niet. Een andere vraag in dit verband: kunnen wij bilaterale relaties onderhouden met kerken overzee zonder daarbij de 'dochterkerken' van die partners te betrekken? Hoe gaan we om met de zendingsbeweging vanuit de migrantenkerken en wat betekent deze missionaire presentie inhoudelijk voor onze relatie met partnerkerken overzee?

Terzijde: vergelijkbare vragen zijn te stellen over projecten rond bijv. vrouwenhandel, armoedebestrijding en vragen van gerechtigheid in het kader van het diaconaat.

Kortom: is de huidige structuur van onze dienstenorganisatie en de daarbij behorende allocatie van mensen en middelen – wanneer het over zending gaat – nog adequaat gezien de huidige ontwikkelingen?

c) *Het gesprek met de aanhangers van anders godsdiensten.*

De dialoog met de andere godsdiensten is strikt genomen en van oorsprong een aspect van de zending, van ons gezonden-zijn. Ook in de ontmoeting met aanhangers van andere godsdiensten gaat het over ons verstaan van de betekenis van Jezus Christus. Wat hierboven gezegd is over partnerrelaties overzee en in het eigen land, geldt *mutatis mutandis* ook voor de relatie met de islam. We doen ons zelf tekort wanneer bijvoorbeeld de relatie met moslims, voor zover die in partnerrelaties met kerken en instellingen overzee gestalte krijgt, geheel los wordt gezien van de relatie met moslims in ons eigen land.

5 Wederkerigheid

Wanneer we de vragen die hierboven (onder 3 a t/m c) worden opgeroepen, proberen te beantwoorden vanuit de kerkorde, dan komt het aspect van de wederkerigheid ter sprake. De kerkorde stelt, dat de gemeente bij het vervullen van haar zendingstaak, 'in een relatie van wederkerigheid dankbaar gebruik maakt van inzichten en ervaringen die haar worden aangereikt door gemeenten waarvan de leden uit andere culturen afkomstig zijn'. Volgens ordinantie 14, III, artikel 7 zijn deze relaties van wederkerigheid gericht op 'elkaar van dienst te zijn met betrekking tot geloofsverdieping en geloofsversterking, in het verbreden van de oecumenische horizon en het vervullen van taken in mondiaal perspectief'. Wederkerigheid is in de kerkorde-artikelen vooral te duiden als een hermeneutisch principe voor het verstaan van de eigen missionaire roeping vanuit oecumenisch perspectief en tevens als een belangwekkende onderstreping van het respect voor de eigenheid en oecumenische bijdrage van partnerkerken.

Het concept wederkerigheid is van grote invloed in het missionaire werk van de laatste decennia. Het heeft ons in toenemende mate bewust gemaakt van eenrichtingsverkeer in de relaties met partners overzee en van onze contextueel bepaalde (westerse) benadering van missionaire arbeid en theologische reflectie. Het nastreven van wederkerigheid in de relaties met partnerkerken ging niet alleen om geloofsverdieping en –versterking, maar juist ook om elkaar te stimuleren in de missionaire arbeid.

Toch is het goed met betrekking tot dit paradigma – wellicht ten overvloede – nog een enkele opmerking te plaatsen, teneinde naast het vele goede dat 'wederkerigheid' ons bracht, ook te wijzen op enkele valkuilen. De oorsprong van dit paradigma van wederkerigheid ligt bij de Zendingsconferentie van Mexico in 1963. Mexico betekende in een aantal opzichten een breuk met vorige zendingsconferenties. Tot 1963 hanteerde men in de internationale zendingsbeweging nog het onderscheid tussen de christelijke en de niet-christelijke wereld. In Mexico werden zending en

evangelisatie gesynchroniseerd en daarmee verviel in feite ook het onderscheid tussen 'oude' en 'jonge' kerken. Men begon te spreken over 'mission in six continents'. Iedere kerk is in de eigen context geroepen tot zending. Bij de uitvoering van die roeping kunnen wij (als 'oude' en 'jonge' kerken) van elkaar leren.

Om het concept wederkerigheid goed te duiden, moeten we de discussies op de conferentie van New Delhi in 1961 meewegen. In New Delhi wordt de context van de zendingsbeweging gezien in het perspectief van de ontmoeting van alle volkeren met de onvermijdelijke resultaten van de wetenschappelijke en technische ontwikkeling. Het gaat met andere woorden om de vraag naar de verhouding van geloof, kerk en moderne wetenschap, ontwikkeling en secularisering. De agenda is dus niet hoe het evangelie gestalte krijgt in de westerse en niet-westerse culturen, maar hoe kerken wereldwijd de ontmoeting aangaan met de westers-technische beschaving. Kerken in 'six continents' staan voor dezelfde uitdaging, namelijk dat ze een voortrekkersrol dienen te spelen in het proces van de humanisering. In New Delhi en in Mexico staat de ontwikkeling van het project van de moderne westers-technische beschaving zelf dus niet ter discussie. Integendeel, in New Delhi wordt het christendom gezien als de kern van de moderne wereldcultuur en de kerk als de avant-garde van de nieuwe, gesecculariseerde mensheid. Het concept van 'mission in six continents' en daarmee het paradigma van de wederkerigheid, markeert inhoudelijk dus geen breuk met het westers-centrische zendingsconcept.

Het paradigma 'wederkerigheid' onderstreept de gelijkwaardigheid van partners. Theologisch wordt dit gefundeerd in de notie dat in de kerk van Christus geen onderscheid kan bestaan tussen Jood en Griek en dat allen leden van het lichaam van Christus zijn. De praktijk is echter uiterst weerbarstig: in relaties van wederkerigheid wordt de ongelijkheid van partners, bijvoorbeeld op economisch terrein, lang niet altijd geproblematiseerd. Juist daardoor kan wederzijdse afhankelijkheid ontstaan of blijven voortbestaan. Een eenzijdige focus op zending als projectfinanciering kan ernstig verstorend werken. De missionaire vraagstelling kan erdoor in het gedrang komen. Met woorden van een ander: 'wederkerigheid kan zo een vorm van gevangenschap worden, van wederzijdse gijzeling, waarin een echte missionaire vraagstelling niet kan gedijen'. (B. Hoedemaker, *Met anderen tot Christus, Zending in een postmodern tijdperk*, Zoetermeer, 2000). Wanneer het erom gaat gehoor te geven aan onze missionaire roeping in een relatie van wederkerigheid, dan kan de ongelijkheid niet onbesproken blijven.

Een andere valkuil is dat 'wederkerigheid' soms een doel in zichzelf wordt, die op gespannen voet komt te staan met het *proprium* van de missionaire arbeid. Zending wordt dan verstaan als een oecumenisch leerproces, dat zich richt op een dieper verstaan van de traditie waar de gelovige in staat. Wederkerigheid wordt dan soms geïdentificeerd met zending: het missionaire is het over culturele grenzen heen gevoerde gesprek met geloofsgenoten. Deze ontwikkeling staat niet los van de eerder signaleerde verlegenheid: het voeren van het gesprek over de betekenis van Jezus Christus met mensen die het evangelie niet kennen of met hen die daarvan vervreemd zijn geraakt, verschuift naar het voeren van het gesprek over de inhoud van het christelijk geloof met geloofsgenoten. De missionaire dimensie van deze oecumenische en interculturele gesprekken zijn lang niet altijd helder. Wederkerigheid als concept gaat over kwaliteit van de missionaire samenwerking. Het is geen doel.

Van werkelijke wederkerigheid, verstaan als kwaliteit in het gezamenlijk vormgeven van de missionaire taken en de reflectie daarop, kan pas sprake zijn wanneer ook onze eigen gemeente haar missionaire roeping serieus neemt. Het is daarom van belang dat we wegen vinden om – in bescheidenheid, maar met geloof – de verlegenheid achter ons te laten. Dat is randvoorwaarde voor het opbouwen van een relatie van wederkerigheid waarin niet alleen sprake is van oecumenische samenwerking, maar ook van missionaire samenwerking én confrontatie.

Ook op een andere manier kan worden gevraagd of het concept 'mission in six continents' nog adequaat is. Het concept maakt in ieder geval niet zichtbaar, dat het zwaartepunt van het christendom verschoven is naar Azië en Afrika. Er is geen sprake van een evenwichtige situatie in de zes continenten, maar van omgekeerde zending (denk in dit verband bijvoorbeeld aan de organisatie GATE (Gift from Africa to Europe, een Afrikaanse zendingsorganisatie die werkzaam is in Nederland).

6 Verhouding plaatselijke gemeente en bovenplaatselijke organen in de uitvoering van de missionaire arbeid

De missionaire roeping en de daaruit voortvloeiende taken zijn allereerst de verantwoordelijkheid van de plaatselijke gemeente, zowel in Nederland als in andere landen. De lokale gemeente is geroepen

tot getuigenis en dienst in de eigen context. Gemeenten in het verband van de PKN kunnen zich daarin volgens de kerkorde laten bijstaan door 'organen van de kerk die op dit terrein werkzaam zijn'. Daarbij kan gedacht worden aan regionale dienstencentra en het Landelijk Dienstencentrum, en haar eventuele samenwerkingspartners, zoals de modale uitvoeringsorganisaties. Deze organen nemen de verantwoordelijkheid van de plaatselijke gemeente niet over, maar zijn er (volgens ordinantie 14, artikel 8) om:

- de gemeenten bewust te maken van haar missionaire roeping en dezen bijstand te verlenen bij de vervulling van deze roeping,
- het bevorderen van de samenwerking in de missionaire arbeid tussen de gemeenten,
- de algemene leiding en de coördinatie van de missionaire arbeid van gemeenten en kerk buiten Nederland,
- en om het organiseren en stimuleren van geldwerving ten behoeve van de missionaire arbeid.

Deze organen ontleen hun bevoegdheid op hun beurt aan de generale synode, want het is uiteindelijk de kerk in haar geheel die verantwoordelijk is voor de roeping tot zending. De plaatselijke gemeenten hebben de missionaire arbeid buiten de eigen Nederlandse context opgedragen aan het daartoe geëigende orgaan (in dit geval: Kerkinactie buitenland). Via dit orgaan is de plaatselijke gemeente betrokken bij de missionaire arbeid van kerken én gemeenten in het buitenland, in een relatie van wederkerigheid. Kerkinactie fungeert derhalve als schakel tussen gemeenten in Nederland en kerken en gemeenten in het buitenland en heeft een bemiddelende rol in de vormgeving van het missionaire werk. In landen waar geen plaatselijke, georganiseerde kerk is en waar mensen het evangelie nog niet of niet meer kennen, geldt eveneens de verantwoording van de gemeente het evangelie present te stellen in getuigenis en dienst. De verantwoording voor het missionaire werk is niet beperkt tot het bestaande partnernetwerk.

Hierboven is al aangegeven, dat het van belang is de missionaire dimensie van 'wederkerigheid', als kwaliteit van samenwerking in missionair werk, scherp in het oog te houden. De conclusie is gewettigd dat het moeilijk is concrete projecten te formuleren, waarin de wederkerigheid in missionair werk ook daadwerkelijk gestalte krijgt. Wel kan gesteld worden, dat met partnerkerken overzee via allerlei projecten in de gemeente activiteiten ontstaan, waarin voorbede en meeleven gestimuleerd worden en waarin mensen gestimuleerd worden na te denken over het eigen verstaan van het evangelie. Dat is grote winst: het voedt het besef dat de plaatselijke gemeente onderdeel is van een wereldwijde gemeenschap. Het betreft de gemeente bovendien bij de mondiale vragen rond gerechtigheid en de toekomst van deze wereld. Tegelijkertijd is het goed de beperkingen van het model van wederkerigheid te erkennen: transformatie van onze manier van kerk-zijn, en van ons individueel gelovig-zijn, wordt vaak voorondersteld, en we hopen daarop, maar de effecten van de projecten blijven veelal beperkt tot een kleine groep betrokkenen.

Een andere vraag is die naar de relatie tussen de verantwoordelijkheid van de gemeente en de zeggenschap over de door haar gedelegeerde verantwoordelijkheid aan de bovenplaatselijke organen. Formeel blijft de gemeente verantwoordelijk, maar het is een verantwoordelijkheid op afstand. Het is binnen de huidige structuur van de kerk bepaald niet eenvoudig inspraak te hebben en de zeggenschap duidelijk te maken, of omgekeerd, die verantwoordelijkheid dichter bij de gemeente te leggen. Het lijkt erop, dat de gemeente die directere verantwoordelijkheid wel wil. Naast de afdrachten van de gemeente aan Kerkinactie, bestaat een groeiend en bloeiend 'circuit' van allerlei projecten die buiten de kerkeigen kanalen omgaan. We signaleren deze steeds sterker wordende tendens en koppelen daar de vraag aan, of en hoe de verantwoordelijkheid van de gemeente voor de projecten die wij voor haar uitvoeren, versterkt kan worden. Inmiddels is met het oog op deze vragen het project 'directheid' gestart.

7 Contouren van beleid binnenland

De opmerkingen die in bovenstaande paragrafen gemaakt zijn met betrekking tot de actualiteit van de zendingsopdracht van de Protestantse Kerk in Nederland, leiden voor wat betreft het binnenlandwerk van de dienstenorganisatie tot de constatering, dat het beleidsterrein zending nadrukkelijker geprofileerd dient te worden.

Uitgangspunten

- a. Herstel van het 'proprium' van de missionaire roeping. Het valt te overwegen de verantwoordelijkheden en taken die voortvloeien uit de missionaire roeping (organisatietechnisch)

los te koppelen van diaconaat en oecumene, om zodoende helderheid te scheppen over de eigenheid van het werk en een al te spoedige diaconalisering van de missionaire vraagstelling te voorkomen.

- b. Herstel van het evenwicht door 'missionaire roeping' vooral te koppelen aan 'hen die van het Evangelie zijn vervreemd': de 'witte vlekken' op onze eigen landkaart.

Vormgeving van beleid

Voor wat betreft het werk in het binnenland zetten we daarbij allereerst in op ondersteuning van de plaatselijke gemeenten bij het uitvoeren van hun missionaire roeping. Gemeenten geven aan die roeping (in meerdere of mindere mate) op verschillende manieren gestalte. Die verscheidenheid heeft te maken met de geschiedenis en samenstelling van de gemeente, de context, etc. Er zijn grofweg vijf verschillende modellen te onderscheiden waarlangs de gemeente gestalte geeft aan haar roeping:

- Het model waarin het pastoraat gezien wordt als spil van de opbouw van de gemeente.
 - Het model waarin de eredienst en de liturgie als hart van de gemeente en haar roeping worden gezien.
 - Het evangelistische model, waarin de nadruk ligt op het toerusten van de gemeente tot het geloofsgesprek.
 - Het 'herberg'-model: de kerk als open, uitnodigende plek, waar iedereen welkom is.
 - Het 'apostolaats-model': de kerk als voortrekker van sociale veranderingen en als plek waar de solidariteit met de zwaksten in de samenleving gestalte krijgt.
1. Elk van de genoemde modellen heeft sterke en zwakke kanten. We kiezen daarom niet voor een bepaald model, maar richten ons op de versterking van de missionaire component van ieder model. Concreet kunnen we dat doen, door het ontwikkelen van een aanbod waarbij de gemeenten worden ondersteund bij het profileren van de missionaire inzet binnen de onderscheiden modellen. Onderdeel van dit beleidsvoornemen is ook het ontwikkelen van programma's waarin interactie en uitwisseling tussen de verschillende modellen van gemeente-zijn in relatie tot de roeping tot zending wordt gestimuleerd. In dit programma van interactie en uitwisseling krijgt bovendien de 'terugkoppeling' gestalte. Met 'terugkoppeling' doelen we op ervaringen die met partnerkerken worden opgedaan op het terrein van de missionaire vragen.
 2. Naast het ontwikkelen van dit aanbod tot ondersteuning, leiden de onder a) en b) geformuleerde beleidsuitgangspunten ook tot het ontwikkelen van programma's die 'kerkplanting' beogen in gebieden waar de kerk niet (meer) aanwezig is. De kerkorde geeft op dit gebied ruimte voor allerlei (experimentele) mogelijkheden.

Toelichting: Binnen het Calvinistisch of Luthers protestantisme is 'kerkplanting' of gemeentestichting als *instrument* van de missionaire roeping van de gemeente, lange tijd buiten beeld gebleven. De bezinning hierop lijkt echter langzamerhand op gang te komen.¹ Gemeentestichting, maar dan in de zin van kerkplanting, kwam binnen de protestantse missiologie slechts aan de orde bij de doelstellingen van de zending. Binnen de evangelicale beweging wordt gemeentestichting echter gezien als *evangelisatiemiddel*. Achterliggend motief is de gedachte dat voor iedere doelgroep een op de behoeften van die doelgroep toegesneden evangelisatiemethode noodzakelijk is.

Ons staat een beleid voor ogen, waarin missionair werkers / missionair predikanten worden aangesteld, die belast worden met het zoeken en creëren van mogelijkheden en plekken waar het Evangelie (voor het eerst of opnieuw) kan worden doorgegeven.

Punt van nadere overweging daarbij is de vraag, of we hierbij kiezen voor verschillende profielen van missionair werkers analoog aan de hierboven

¹ Zie hiervoor o.a.: G.J. van der Kolm, *De verbeelding van de kerk. Op zoek naar een nieuw-missionaire ecclesiologie*, Zoetermeer, 2001; P. van den Heuvel, 'Het stichten van nieuwe gemeenten. Gemeentestichting als evangelisatiemiddel?' in: W.Dekker en P.J. Visser, *Om de verstaanbaarheid. Over bijbel, geloof en kerk in een postmoderne samenleving*, Zoetermeer, 2002, 238-257.

geschetste modellen, of dat we moeten kiezen voor een algemener en ruimer profiel.

Wat onder punt 1 gesteld is met betrekking tot interactie en uitwisseling, geldt ook hier. Juist op deze beleidspunten zal duidelijk worden, dat zending beweging is. Beleid dat op deze terreinen wordt gemaakt, heeft voortdurende evaluatie en bijstelling, op grond van de resultaten van de interactie en uitwisseling. Deze beide componenten zijn van fundamenteel belang voor de onder de punten 1 en 2 geformuleerde voornemens. Dit programmapunt vraagt daarom versterking van de missiologische kwaliteit en inzet van het Hendrik Kraemer Instituut.

Te verwachten valt, dat het uitvoeren van genoemde beleidsvoornemens zal leiden tot het genereren van allerlei ideeën voor kortlopende projecten en experimenten op het gebied van de missionaire gemeente. Kadervorming en toerusting missionaire werkgroepen. De inhoud van de toerusting wordt op haar beurt 'gevoed' door de ervaringen, opgedaan bij de onder 1 en 2 genoemde beleidspunten.

3. Het stimuleren en bevorderen van allerlei mogelijkheden op plaatselijk vlak, gericht op de communicatie van de inhoud van de bijbel en de christelijke traditie – naast bijv. de Alpha cursus.
4. Bevorderen en stimuleren van het geloofsgesprek in de gemeente (wie zijn wij, ook in relatie tot niet- of andersgelovigen / hoe delen we ons geloof met anderen?).
5. Het bevorderen en stimuleren van partnerschappen met kerken en christenen uit andere culturen met het oog op de vervulling van onze missionaire roeping.
6. Inzet op contextualisering van kerk-zijn in een tijdperk van ervaring en religieus besef.

8 Contouren van beleid buitenland

a) Uitgangspunten en vooronderstellingen

1. Kerkinactie buitenland besteedt de zendingsgelden voor missionair werk van partnerkerken, die zelf verantwoordelijkheid dragen voor de missionaire taken of voor missionair werk in landen en gebieden waar geen plaatselijke, georganiseerde kerk is. Daar waar geen plaatselijke, georganiseerde kerk is draagt Kerkinactie een eigen verantwoordelijkheid.
2. De eigen verantwoordelijkheid van de partnerkerk voor het missionaire werk betekent niet, dat doel 1 ('meer mensen de gelegenheid bieden met vernieuwende vertolkingen van het evangelie in aanraking te komen') geen primaire missionaire doelstelling meer is. Logische consequentie van de constatering, dat partnerkerken zelf verantwoordelijkheid voor het missionaire werk dragen is, dat Kerkinactie buitenland de partners ondersteunt in hun missionaire werk en een zwaar gewicht toekent aan de missionaire doelstellingen die zij voor hun kerkenwerk hebben vastgesteld.
3. Een missionair beleid waarin we de kerkordelijke en beleidsstrategische uitgangspunten serieus nemen, houdt in ieder geval in dat de kerntaak, dat mensen in aanraking komen met het evangelie, herkenbaar terugkomt in de projectkeuze. Dit betekent dat een evenwicht van enerzijds de primaire taak communicatie van het evangelie van Jezus Christus en anderzijds ondersteuning van theologisch onderwijs en kerkopbouw-activiteiten van vitaal belang is.
4. Bij alle projecten die zijn opgenomen in het deelprogramma zending dient de missionaire intentie en dimensie aantoonbaar te zijn.
5. De doelen van het werk, die afdeling buitenland formuleerde, laten in relatie tot de bestedingstotalen goed zien waar de zwaartepunten van programma zending liggen. Deze doelen blijken in de praktijk niet te (kunnen) fungeren als criterium voor de beoordeling van projectaanvragen.
6. Persoonlijke visies op zending spelen een grote rol spelen bij flattering en afwijzing van projectaanvragen. De persoonlijke invulling van begrippen als 'evangelie' en 'missionair' verschilt enorm. Dat zelfde geldt voor de persoonlijke visies op de verhouding van zending en dialoog. Dit komt een helder profiel van het programma zending niet ten goede. In het beleid van afdeling buitenland zullen uitgangspunten en interpretatiebreedte dan ook helderder aangegeven moeten worden.

7. In het missionaire werk gaan we uit van de wervende kracht van het evangelie. Het eigene van het missionaire werk is het getuigenis van het Koninkrijk, dat in Jezus Christus aangebroken is. Presentie en de strijd voor gerechtigheid horen er in het missionaire werk dan ook helemaal bij, maar missionair werk gaat er niet in op. Het is van belang het proprium van de zending te waarborgen.
8. In relatie hiermee is het van belang, dat we ons bezinnen op de verhouding van armoedeperspectief en getuigenis in de missionaire arbeid. De vraag is daarmee aan de orde naar de legitimiteit van de oproep tot navolging van Jezus Christus en daaraan gekoppeld, de oproep tot bekering. Daarin is de vraag aan de orde naar de verhouding van 'het present zijn van de kerk' en 'het present stellen van het evangelie van Jezus Christus'. De nota *Kerntaken van de dienstenorganisatie* stelde op dit punt de kritische vraag of we het eigen zendingsverleden niet te ver achter ons hebben gelaten en in hoeverre we slechts bepaalde vormen van zending hebben losgelaten, of toch wellicht de opdracht zelf (4.1, blz. 4).
9. In de theologische beweging van 'evangelie van Jezus Christus, Heer en Verlosser' (Synodaal geschrift, november 2000) naar 'vernieuwende en bevrijdende vertolking van het evangelie' (doelen afdeling buitenland) verschuift het accent van evangelie naar vernieuwende vertolking, van tekst naar context. Voor een helder profiel van de missionaire arbeid is het van groot belang deze beweging goed op de consequenties te doordenken, zowel met betrekking tot profilering van het missionaire werk als tot projectkeuze.
10. Het in de afgelopen decennia kwam in de zendingsprogramma's het accent steeds meer te liggen op theologisch onderwijs, capaciteitsversterking en bezinning op interculturaliteit. Zending werd steeds meer oecumenische dienstverlening en het onderhouden van de wederkerigheidsrelaties. Het is van belang in het missionaire werk hernieuwd prioriteit te geven aan het getuigenis.
11. De verlegenheid met zending/missionaire arbeid leidt ertoe diaconalisering als een aantrekkelijke en veilige optie te beschouwen. De beweging naar een verstaan van zending als interculturaliteit en wederkerigheid heeft onvoldoende geholpen de missionaire intentie en dimensie scherp te houden.

b) Zending als beweging

1. Beweeglijkheid in de missionaire arbeid is onopgeefbaar. Uitgangspunt in missionaire arbeid is de vraag waar missionaire issues aan de orde zijn en waar missionaire presentie gewenst is. Bij het formuleren van beleid is dus van groot belang, dat we ons bezinnen op de verhouding van missionaire issues en gevestigde relatiepatronen (met inbegrip van bestaande landenkeuze en allocatie van middelen in financiële en personele zin). Actuele missionaire issues kunnen vereisen, dat we middelen voor missionair werk verschuiven van het ene naar het andere continent, van regio's waar de kerk een meerderheid vormt naar landen waar de kerk een kleine minderheid is, of waar in het geheel geen gevestigde kerk is. Aan de orde is dan eveneens de vraag of de missionaire situatie in Nederland een verhoogde inzet van middelen in eigen land rechtvaardigt.
2. In veel landen waar we contacten onderhouden, vormt de kerk een grote meerderheid in de samenleving. Diaconaal werk kan een grote prioriteit vormen, terwijl dit voor missionair wellicht anders is. Het is daarom wenselijk te overwegen of we middelen voor missionair en diaconaal werk op onderdelen moeten ontkoppelen.
3. De omslag naar projectgedefinieerde partnerrelaties draagt bij aan flexibiliteit en daar aan beweeglijkheid in de missionaire arbeid.
4. Projectrelaties, die niet zijn ingebed in langdurige partnerrelaties kennen beperkingen in tijdsduur en intensiteit van het leren kennen van elkaar. Deze bieden dan ook niet altijd gelegenheid tot reflectie en samenwerking rondom de missionaire dimensie van het kerkenwerk. Dit betekent dat doordienking van de verhouding van oecumene en missionaire arbeid eveneens wenselijk is. Dat levert de prikkelende vraag op hoe we missionaire samenwerkingspatronen zouden vormgeven als we geen projecten financieren.

c) Hoe verder met de vormgeving van missionair beleid buitenland?

Verheldering uitgangspunten

1. Een goede profilering van het zendingsprogramma buitenland vergt heldere keuzen. Wanneer afdeling buitenland de uitgangspunten van kerkorde en strategisch beleid serieus neemt, dan is een consistente doorvertaling daarvan naar het beleid op teamniveau wenselijk.

2. Het is daarvoor nodig helder te krijgen wat Kerkinactie bedoelt met 'heil van Jezus Christus', 'Heer en Verlosser' (kerkorde) en 'hoop gevende, bevrijdende en vernieuwende vertolking van het evangelie'. De verschuiving van soteriologie naar contextualiteit vraagt om bezinning op de verhouding van beide. We plaatsen hierbij de kanttekeningen dat het in het kader van de samenwerking in missionaire taken van belang is het gesprek over de betekenis van het heil eveneens te voeren met de partnerkerken.
3. De discrepantie tussen het doel van missionaire arbeid volgens kerkorde en strategisch beleid (verkondiging van het evangelie aan mensen die het evangelie niet kennen en zij die daarvan vervreemd zijn geraakt) en de feitelijke gehanteerde projectdoelen (overwegend theologische onderwijs en kerkopbouw) maakt het uiterst wenselijk nader te definiëren wat SoW/Kerkinactie ziet als de kerntaken in het missionaire werk. Het definiëren van 'het product zending' kan niet zonder nadere invulling van de onder 2 genoemde kernbegrippen.
4. De kerkorde zet christologisch in: 'de kerk getuigt in verkondiging en dienst van het heil in Jezus Christus'. Met een variant op Nico ter Linden zou je kunnen zeggen: 'Het verhaal gaat niet vanzelf...' Projecten die zich richten op armoedebestrijding leiden niet automatisch tot het bekendmaken van het evangelie. Missionaire arbeid staat vaak in het perspectief van de strijd voor gerechtigheid en tegen armoede. Het is wenselijk eveneens de legitimiteit te erkennen en ondersteunen van missionaire arbeid als het (ondersteunen van het) doorvertellen van het evangelie van Jezus en dit programmatisch een ruime plaats te geven. Consistent beleid vergt een beleidsmatige keuze voor het versterken van doel 1.
5. Het is van groot belang de verhouding van doel 1 ('meer mensen de gelegenheid bieden in aanraking te komen met het evangelie') en doel 2 (het ondersteunen van kerkopbouwactiviteiten) scherp te bezien. Met name is daarbij de vraag aan de orde of de projectbestedingen voor doel 2 kunnen worden aangemerkt als instrument om doel 1 te bereiken. Het is nodig om bij de beantwoording van deze kwestie tevens de partners in het buitenland te bevragen op hun visie op de verhouding van de doelen 1 en 2 en tevens het gesprek hierover te voeren met afdeling binnenland.

Programmatische beleidskeuzen

1. Een keuze voor grotere flexibiliteit van het missionaire programma, zowel in geografische als thematische zin, kan helpen directer aan te sluiten bij gesignaleerde missionaire issues. Het kan wenselijk zijn tot een 'missionaire landenconcentratie' te komen.
2. De koppeling van missionaire en diaconale arbeid is in de praktijk van het kerkenwerk logisch, maar tegelijkertijd kan – zeker in een tijd waarin verlegenheid met de missionaire roeping, verantwoordelijkheden en taken wordt geconstateerd – een beleidsmatige ont koppeling wenselijk zijn om het eigene van het missionaire werk te ondersteunen. Ontkoppeling kan tevens de flexibiliteit van het missionaire programma bevorderen.
3. Het is wenselijk in het zendingsprogramma meer ruimte te creëren voor het missionaire debat, zowel intern met medewerkers, als ook met partners en met de samenleving. Het grote accent op projectfinanciering gaat soms ten koste van een focus op de doordenking van de missionaire praxis.
4. We kunnen meer aandacht geven aan programma's, die zich richten op het verstaanbaar maken van de inhoud van bijbel en geloof. Bij consistent beleid betekent dat niet alleen ondersteuning voor vernieuwende vertolking, maar eveneens voor projecten die zich 'gewoon' richten op het doorvertellen van de evangelieverhalen.
5. De situatie van minderheidskerken en van christenen in landen waar geen geïnstitutionaliseerde kerk is, kan een prioritaire indicator zijn voor de richting van het missionaire werk.
6. Veel is te winnen met een intensievere samenwerking met de theologische faculteiten, met name de vakgroepen missiologie/interculturele theologie.
7. Willen we investeren in kwaliteit van het missionaire programma dan zijn keuzen in (ons eigen) personeelsbeleid aan de orde: het is wenselijk bij werving en selectie eveneens te kijken naar specifieke kennis van missionair werk, juist omdat we met dit werkveld – ook intern – niet zelden verlegen mee zijn. Een vergelijkbaar personeelsbeleid is eveneens van belang voor afdeling communicatie en fondsenwerving.

Criteria

1. Voor het verlenen van ondersteuning aan projecten, die vallen onder het deelprogramma zending, is het criterium dat een missionaire intentie en dimensie van het project helder is, c.q. helder kan worden geformuleerd.
2. Ook voor het verlenen van ondersteuning aan theologisch onderwijs en kerkopbouw is criterium, dat de missionaire intentie en dimensie aantoonbaar is.
3. Voor het verlenen van ondersteuning aan missionaire projecten is niet een landenconcentratie doorslaggevend, maar de vraag naar de urgentie van het missionaire project of issue.

Tot slot: het opgestelde profiel van de PKN maakt duidelijk dat 'getuigenis' hoog op de agenda staat. De nota 'Kerntaken' – ook al is deze niet door de synode aanvaard – toont aan dat de wens leeft hoge prioriteit te geven aan vernieuwing van beleid ten aanzien van missionair werk. Het bovenstaande betreft voorstellen tot forse beleidsombuigingen, die consequenties kunnen hebben voor de inzet van mensen en middelen van de afdelingen binnen- en buitenland. In het verlengde hiervan zal de afweging gemaakt moeten worden of de huidige werkwijze, waarbij missionair werk een plek heeft in de afdelingen binnen- en buitenland, geschikt is om een ombuiging voor te bereiden en te implementeren. De instelling van een afdelingsoverstijgend projectteam is wellicht gewenst.

B. Vier kernvragen in de discussie

1. Verlegenheid – hoezo eigenlijk?

Eén van de hoofdlijnen in de discussie gaat over de vraag, of er iets aan het veranderen is. En zo ja, wat is dat dan? Zijn we onze verlegenheid voorbij? Moeten we onze verlegenheid voorbij? Hoe duiden we de (veronderstelde) culturele omslag?

Waar kwam die verlegenheid dan eigenlijk vandaan? Alleen als we daarop meer zicht hebben kunnen we ook onze houding vandaag goed bepalen. Of is dat niet zo?

Had de verlegenheid te maken met schuldgevoel, b.v. vanwege de samenhang tussen zending en kolonialisme? Of althans met het *beeld*, dat die samenhang er was? Ligt die relatie er in *culturele* zin nog steeds? D.w.z.: 'onze' koloniën zijn wel zelfstandig geworden, maar de westerse cultuur domineert wereldwijd, óók in vormen van zending? Misschien ook nog wel in onze bezinning?

Zetten we, vooral de ouderen onder ons, ons wellicht (onbewust?) nog altijd af tegen een manier van geloven en van kerk-zijn die voor velen (jongeren, buitenkerkelijken) allang niet meer bestaat (als hij al bestaan heeft)? B.v. tegen een autoritaire en zelfverzekerde kerk, terwijl menigeen 'buiten' helemaal geen last heeft van dergelijke beelden, en bij kerk eerder denkt aan gemeenschap en inzet?

Van verschillende kanten wordt erop gewezen, dat de echte uitdaging hier ligt, in onze eigen context. Als we hier niet weten wat en hoe te verkondigen, dan is elke versterkte aandacht voor zending overzee een vlucht. Noopt dat niet tot bescheidenheid en authenticiteit, tot het zoeken van kracht in zwakheid? Anders gevraagd: liever écht op kleine schaal dan dan we onszelf op wereldschaal overschreeuwen?

Het nodigt ook uit tot een zorgvuldig en onbevooroordeeld willen verstaan van onze samenleving. Wat beweegt er? Erkennen wij de 'emotiegerichte' samenleving, althans als een gegeven, zonder er direct een oordeel over klaar te hebben? Waarom zou de heilige Geest daarin niet werken?

Of ligt de eigenlijke uitdaging nog net iets dieper? Betekent de versterking van een missionaire wijze van kerk zijn noodzakelijk ook: het werken aan een tegencultuur tegen de postmoderne samenleving waarin absolute waarheden niet kunnen bestaan?

Anders gezegd: is een nieuw missionair élan mogelijk zonder dat we in feite proberen terug te keren naar een vorige fase van de geschiedenis? Dat dit laatste niet kan, moge duidelijk zijn. Maar kunnen we alleen *tegen* een postmoderne, seculiere cultuur verkondigen, of kunnen we ook *in* zo'n cultuur – en zelfs met de middelen *van* die cultuur – missionair zijn? En moeten we daarbij misschien ook meer oog (leren) krijgen voor wel degelijk waardevolle elementen uit onze eigen geschiedenis die we zijn kwijtgeraakt?

2. Toch weer missionair tegenover diaconaal?

In de tot nu toe gevoerde discussie ontstond hier en daar de indruk dat een pleidooi voor een versterking van het missionaire uitpakt *ten koste van* het diaconale. Het ligt voor de hand dat degenen die de discussie op gang hebben gebracht zich daarin niet zullen herkennen. Maar wat betekent het dan, als het toch zo wordt ervaren?

Is dat eens te meer een teken – of zelfs een bewijs? – dat het eigene (het 'proprium') van het missionaire voor vele lezers niet meer te benoemen is?

Hier speelt opnieuw de geschiedenis mee. Werelddiaconaat, inzet voor mensenrechten, opkomen voor het milieu – het zijn accenten die vooral pakweg de laatste 25 jaar zijn versterkt. Was dit gaandeweg in elkaar overlopen van missionair en diaconaal inderdaad een kwestie van verlegenheid? Het was in elk geval in dat tijdsgewricht – juist om verstaanbaar te blijven – toch ook een simpele noodzaak?! Van doorslaggevend belang blijft, dat woord en daad bijeen horen, ook en juist in het Bijbelse denken.

Is het een kwestie van een balans, dus van het tegengaan van onevenwichtigheid? Of is bij die formulering al de onuitgesproken vooronderstelling, dat missionair en diaconaal elkaars concurrenten zijn? Gaat het veeleer om een besef van de eenheid van beide die alleen maar kan liggen in het zelf geraakt en bewogen zijn? Anders gezegd: in de eenheid van Hem die om ons bewogen is, en ons aanraakt. Zoals Hij zich wil laten ontmoeten, zo mogen wij anderen ontmoeten – maakt dat de vraag naar de relatie van woord en daad niet tot een heel theoretische vraag? Gaat het in en achter ‘woord en daad’ niet voor alles om relaties?

3. Wat stelt wederkerigheid voor?

Als het om relaties gaat, dan gaat het ook om gemeenschap. Zowel in de eigen kerk en gemeente, als in het missionaire werk, dichtbij en ver weg.

"Het verhaal gaat niet vanzelf" besteedt daarom nogal wat aandacht aan het thema van de wederkerigheid. En in veel reacties wordt daarop ook nader ingegaan.

Opvallend is, hoezeer de noodzaak van de wederkerigheid in het missionaire werk een plek heeft gekregen in het denken van praktisch alle betrokkenen. De nadruk die de kerkorde erop legt, strookt daar goed mee (artikel X lid 4 en 5).

Er liggen wel enkele boeiende en lastige vragen. Wederkerigheid gestalte geven blijkt niet zo eenvoudig. Feitelijk is in sommige opzichten, of we het nu willen of niet, sprake van eenzijdige afhankelijkheid; dat geldt met name financieel. We zijn ons dat niet altijd bewust, en beseffen wellicht daarom ook onvoldoende hoe de partner dat ervaart.

Ook is nog niet zo helder, hoe we ons werkelijk kunnen openstellen voor wat ons in wederkerigheid wordt aangereikt. Anderen werken aan ons, en houden ons een spiegel voor. Ze laten ons zien hoe zij ons en onze cultuur van rijkdom en vermaak ervaren. Dat vereist aan onze kant een bewuste keuze, misschien wel een soort ‘bekering’. En er is een zekere bekwaamheid voor nodig die men zich alleen gaandeweg kan eigen maken.

In een werkelijk gelijkwaardige en wederkerige relatie zal het in *beide* richtingen mogelijk zijn elkaar kritische vragen te stellen, om elkaar zo te stimuleren. Zullen we niet ook als het gaat om vragen *stellen* de verlegenheid voorbij moeten komen?

Om de uitdaging in beeld te krijgen waarvoor de Protestantse Kerk in Nederland als geheel in haar missionaire beleid op dit gebied voor staat, is het voldoende deze vragen eens te doordenken in het kader van een gemeentecontact met een gemeente in Oost-Europa. Zijn daarin niet allerlei hierboven gesignaleerde mechanismen te herkennen?

Terecht wordt in dit verband ook gewezen op de rol van de migrantenkerken in Nederland. Waarom lopen de contacten met hun ‘moederkerken’ overzee soms makkelijker dan die met de migrantenkerken hier? Hoe kijken wij aan tegen de vanzelfsprekendheid waarmee niet weinige migrantenkerken – overigens veelal daartoe geïnspireerd vanuit die ‘moederkerken’ – hun opdracht in onze samenleving als ‘omgekeerde zending’ omschrijven? Wat zeggen onze (instinctieve?) reacties daarop over onze manier van geloven? Trouwens, deze vragen komen niet minder op in het gesprek met de evangelische beweging in Nederland zelf.

4. De gemeente en de kerk – over missionaire strategie

Hier gaat het om twee vragencomplexen. Het ene betreft de relatie gemeente – kerk, het andere gemeentestichting als missionair model.

Er zijn verschillende manieren te onderscheiden waarlangs de gemeente gestalte geeft aan haar roeping.

Bij sommige gemeenten ligt het centrum in de inzet bij de eredienst. Daar wordt de geloofsrelatie met Christus verdiept en worden de gemeenteleden opgebouwd, toegerust voor het volbrengen van hun diaconale en missionaire roeping in deze wereld. In de praktijk is daarbij de nodige variatie te vinden,

maar steeds zullen zij die beroepsmatig of vrijwillig werkzaam zijn in zulke gemeenten veel energie steken in de kerkdienst en de toeleiding van mensen tot die kerkdienst.

Andere gemeenten zetten in bij 'kerk voor anderen'. Voor hen betekent bekering: gericht zijn op de wereld. De missio Dei is gericht op de shalom van de wereld. De gemeente/kerk kan zich in deze beweging invoegen. Dat vraagt om een geheel andere structuur dan de territoriale parochie (men denke aan buurtkerken, oude wijkenpastoraat, inloophuizen) en om een andere rol van de pastor. In gemeenten van de PKN wordt niet vaak (uitsluitend) met deze inzet gewerkt.

De 'missionaire gemeente voor allen' vormt nog weer een andere benadering. Het doel dat mensen tot een persoonlijke geloofsbeslissing komen staat voorop in deze 'evangelistische' gemeenteopbouw, en krijgt handen en voeten in een uitgewerkte strategie: met een start bij de pastor, het vormen van kringen van medewerkers, en de nadruk op het belang van kleine groepen (gemeentegroepgroepen). Tenslotte is er de inzet bij 'open kerk voor allen' ook hier met in de praktijk de nodige varianten. Deze gemeenten zetten b.v. veel in op het pastoraat voor mensen die niet tot de 'inner circle' behoren, of ze zoeken hun kracht in het beraad in de kring waarin een ieder de eigen ervaringen kan verwoorden en tegen het licht van het Woord kan houden. In deze gemeenten wordt juist veel energie geïnvesteerd in het vormings- en toerustingswerk (leerhuizen, kringen, e.d). Sommigen proberen eigen programma's te ontwikkelen voor geïnteresseerden in levens- en geloofsvragen (missionaire dubbelstrategie). Men probeert een taal te vinden die uiteenlopende mensen (vaste kerkgangers, grensgangers, zoekers, buitenkerkelijke gelovigen en ongelovigen) op een dieper niveau aanspreekt.

De kerk (annex de dienstenorganisatie) kiest niet voor een bepaald model, maar richt zich op de versterking van de missionaire component van elk model. De kerk laat dus de keuze bij de gemeente liggen.

Dat uitgangspunt heeft consequenties, en de vraag is welke dat zijn. Positief wordt gesteld, dat gemeenten soms voorop lopen in missionaire praktijk. Geconstateerd wordt ook, dat gemeenten niet zelden kiezen voor een 'alternatief' missionair en/of diaconaal circuit, van 'geloofszendingen' tot Artsen zonder Grenzen. Het is voor de missionaire kwaliteit van het werk van de Protestantse Kerk in Nederland en haar dienstenorganisatie van levensbelang op dit punt tot een heldere positiebepaling te komen. Hoe vinden we een betere balans tussen enerzijds de legitieme behoefte van de plaatselijke gemeente om wèrkelijk betrokken te zijn en anderzijds de noodzaak om op bovenlokaal niveau samen te werken met het oog op een optimale kwaliteit van het werk. En: welke rol spelen hier de verplichtingen die in de relaties van de Protestantse Kerk in Nederland met kerken en organisaties begrepen liggen?

Het is voor de toekomst van het missionaire en diakonale werk met name buiten Nederland essentieel dat dit werk als het ware wordt terug gegeven aan de plaatselijke gemeenten, die hiervan de eigenaars zijn terwijl de rol van de bovenplaatselijke organen en de Dienstenorganisatie een faciliterende, intermediaire moet zijn. Kerkinactie is en mag niet een van de vele hulporganisaties zijn die "in de markt" opereren. De essentie van het kerkelijk missionaire (en diakonale) werk is dat mensen hier en daar zich voor elkaar verantwoordelijk voelen in de "kleine" dingen van steun wederzijds in gebed, geld, uitwisseling en in de "grote" dingen van gezamenlijke inzet voor duurzame gerechtigheid en vrede en voor mondiaal eerlijk delen van wat beschikbaar is.

En dan de gemeentestichting. Mensen komen tot geloof en willen zich laten dopen – ook in Nederland vandaag. Soms sluiten ze moeiteloos aan bij een bestaande gemeente. Maar vaak ook niet. Nog altijd is het overgrote deel van de gemeenten "territoriaal" van aard: je hoort bij een bepaalde (wijk)gemeente op grond van je postcode...

Vraagt de huidige situatie alleen al niet om nieuwe gemeentevormen, waarbij gemeentevorming en gemeenteopbouw een element vormen in een missionaire strategie? Zouden we niet meer moeten 'spelen' met gemeentemodellen, om hier en daar maatwerk te kunnen leveren *naast* wat al bestaat? Of laat je daarmee de bestaande gemeenten ten onrechte ongemoeid? Moet het weer de kant op van gemeentestichting ('kerkplanting') als missionair instrument?

Juist op dit punt is in de reacties soms ook sprake van hard geformuleerde afwijzingen. Welke wijsheid ligt daarin?

De Protestantse Kerk in Nederland is bij dat alles een pluriforme kerk – sommigen zullen zeggen: een plurale kerk (dan ligt er meestal ook een waardeoordeel in de constatering). De vraag valt niet te ontwijken, of we dat voor kennisgeving aannemen, of dat het ook tot een innerlijke aanvaarding en positieve waardering van deze pluriformiteit moet leiden. En hoe kan men dan nog herkenbaar

spreken over het Evangelie? Kan een plurale – als dat woord hier dan toch mag vallen – kerk tegelijk een enthousiaste kerk zijn? Ligt daar misschien de grote uitdaging voor vandaag en morgen?

Pluriformiteit is een feit, 'nu eenmaal'. We zien het wellicht voor alles als een recht, het recht om anders te zijn en anders te geloven dan anderen. Voor sommigen een zwaar bevochten recht. En toch, als het daarbij blijft is het de dood in de pot. In de kerk mag je toch meer verwachten, aan ontmoeting en gesprek, confrontatie desnoods, omdat het ergens om gaat?! Zonder dat het respect voor de ander als 'anders' er bij in schiet. Ook hier raken missionaire vragen en vragen rond gemeente- en kerkopbouw elkaar.

5. Vier stellingen voor verder gesprek

Aansluitend bij de vier thema's die hierboven zijn aangeduid en vragenderwijs omschreven, formuleren we hier vier stellingen, bedoeld als uitgangspunt voor het gesprek in de synode. Meer willen ze ook niet zijn dan uitgangspunt: de deelnemers aan de gesprekken bepalen met elkaar in alle vrijheid waar het gesprek vervolgens op uitkomt.

De stellingen zijn ook geen voorgebakken of onbewuste beleidsuitgangspunten. Zoals gezegd, het beleid komt later aan de orde, onder meer als consequentie van het gesprek in de synode.

Ter synode krijgt u ongeveer een uur tijd voor een groepsgesprek. U wordt willekeurig ingedeeld bij een groep rond één van de stellingen hieronder – al krijgt u wel de mogelijkheid met een ander te ruilen. Uw groep wordt gevraagd op haar beurt uiteindelijk ook één (of desnoods twee) stelling(en) te formuleren. Die worden vervolgens voorgelegd aan een forum, waarin naar wij hopen ook enkele vertegenwoordigers van 'buiten' zullen deelnemen.

Wij hopen op een inspirerende bespreking.

Utrecht, april 2004

Stelling 1:

Alleen wie de eigen verlegenheid leert begrijpen, is ook in staat die te overwinnen

- Het probleem bij het begrip 'zending', zowel bij de apostolaatstheologie als bij het paradigma van de *Missio Dei*, is de sterke verstengeling met het op vooruitgang gerichte, westers-centrisch denken.
- Missionaire aandacht voor managers, intellectuelen, etc. lijkt ons onderbelicht in de missiologische bezinning.
- Evangelie en Cultuur: hoe bedrijven we (missiologische / missionaire) antropologie in de eigen en in andere samenlevingen; welke rituelen ontwikkelen zich; hoe groeien antwoorden op nieuwe uitdagingen en problemen die zich voordoen; waar worstelen mensen mee, waar zoeken ze zin en hoe geven ze die; welke goden (ideologieën) worden er in onze samenleving gediend (economie, macht), etc. En welke invloed heeft dat op ons eigen verstaan van het Evangelie? (Pas) daarna de vraag: hoe verwoorden wij wat ons drijft en bezielt?
- Het probleem zit em volgens mij in **onze binnenkant**. Onze. En binnenkant. Ik mis in onze kerken vaak de warmte en de passie. Hybels zei: de kerk is het meest belangrijke beweging op de wereld. Mijn ervaring: In de kerk gaan we in de praktijk mee met de aanpassing aan het moderne leven waarin iedereen het druk heeft en de kerk op de laatste plaats komt als het gaat om investeringen in tijd en geld. Hoezo belangrijk voor ons?
- Maar eigenlijk is de vraag veel meer: 'hóe breng je God ter sprake'? Wellicht zit bij het 'hoe' juist de verlegenheid. Hóe breng je God ter sprake, zo dat de ander zich erdoor aangeraakt voelt?
- Onze aversie tegen religie, onze nadruk op rationaliteit en onze aversie tegen gevoel en emotie staan ons in de weg bij de contextualisering van het evangelie in onze eigen cultuur.
- Misschien is de Here God al lang en breed bezig met de opleving en het nieuwe begin, waar we in de kerk al zo lang om bidden. Hij doet het alleen niet in onze "prime time", zondagmorgen tussen tien en elf. Maar dat is toch niet het enige tijdstip dat de Geest waait!
- We kunnen we ons ook nog afvragen of secularisatie eigenlijk wel ons grootste probleem is. Of gaat het veel dieper om onze geloofwaardigheid als christenen in een (westerse) samenleving die verantwoordelijk gehouden kan worden voor tal van soorten van uitbuiting en uitsluiting? Als het dan gaat om 'verlegenheid' dan gaat het misschien wel vooral daarom.
- Wat wij aan hoop hadden in de zeventiger jaren, toen ik mijn wilde haren nog had (ik kan alleen over mijzelf spreken). En de desillusie daarna, toen de polarisatie door alles heengierde en alles weer beheersbaar moest met veel stuurmanskunst. Dat heeft een heel stuk relativisme teweeggebracht. En jongeren knappen op ons af, want die zeventiger jaren kennen zij alleen uit verhalen. Wij lopen erbij alsof enthousiasme niet meer mag, en authenticiteit alleen maar bij "sadder and wiser men" voorkomt...
- Het is daarvoor nodig helder te krijgen wat Kerkinactie bedoelt met 'heil van Jezus Christus', 'Heer en Verlosser' (kerkorde) en 'hoop gevende, bevrijdende en vernieuwende vertolking van het evangelie'.
- Anderzijds mag ook nog wel duidelijker gewezen worden op de grote schare zoekers. Als we hen het evangelie niet geven eten ze iets anders, dat uiteindelijk niet kan verzadigen.

Stelling 1:

Alleen wie de eigen verlegenheid leert begrijpen, is ook in staat die te overwinnen

GODS ZEGEN TOEWENSEN?

In een interview voor het oecumenisch tijdschrift De Open Deur zei Kathleen Ferrier dat zij nooit een brief of gesprek zal beëindigen zonder de ander Gods zegen toe te wensen. Die opmerking riep bij mij de vraag op waarom ik dat zelf niet doe. Is het schroom om met God aan te komen in een gesprek? Is het angst om niet aan te sluiten bij de werkelijkheid waarin wij leven? Of heeft dat woord zegen feitelijk afgedaan, ook voor mijzelf?

In de tijd dat ik nog gemeentepredikant was heb ik honderden keren de zegen gegeven. Bij een doop, een huwelijk, in een rouwdienst, en natuurlijk aan het einde van elke kerkdienst, op het moment van overgang naar het gewone alledaagse leven. (...) En hoe vaak niet heb ik om een zegen gebeden als iemand iets naars, iets moeilijks te verwerken kreeg, een zware operatie, een scheiding, de dood van een geliefd iemand. Een situatie waarin een mens aan zichzelf is overgeleverd, alleen zichzelf heeft om het mee te klaren.

Maar waarom heb ik dan zo'n moeite een brief zo af te sluiten, met Gods zegen?

Als ik terugkijk op mijn eigen geschiedenis, dan hoor ik mijn oma praten. Tel je zegeningen kind, zei ze altijd. 'Tel je zegeningen, tel ze één voor één.' Ze had veel verloren in haar leven. En toch klonken die woorden als een houvast. Het was zeker niet een 'moeten', ze voelde zich gezegend, ondanks wat gebeurd was.

In mijn werk kom ik regelmatig mensen tegen die hun leven vervloeken of die God vervloeken om hun leven. (...) Als ik eerlijk ben, begrijp ik dat vloeken beter dan het tellen van je zegeningen van mijn oma. Je zoekt een adres voor alle rottigheid waarmee je je niet leert verstaan, die je niet kunt rijmen met leven zoals dat bedoeld moet zijn. En dat is op dat moment God.

Misschien is het dit dat me tegenhoudt. Je zegent op hoop van zegen. Je weet niet of het beoogde bereikt wordt, of je woorden niet een slag in de lucht zijn. Een zegen kan zo misplaatst zijn.

En toch... Wat zal het leven kaal zijn, grijs, als er niet iets of iemand je op de een of andere manier laat weten dat het een zegen is dat je er bent. Dat jouw leven, dat jij ertoe doet.

J.v.d.W.

WENNEN AAN HET GELOOFSGESPREK

Op verzoek van een aantal kerkenraden heb ik al een aantal keren leiding gegeven aan bezinningsavonden of weekenden in de afgelopen jaren. Ook nog afgelopen weekend te X. Ik merkte opnieuw hoe goed het is wanneer kerkenraadsleden in geloofsgesprek raken; hoe ze het soms niet (meer) gewend zijn; hoeveel voldoening hen dat geeft. Het resultaat is er ook! Binnen twee dagdelen had ik de 23 leden van de kerkenraad van X zover dat ze allemaal persoonlijke uitspraken over kerk-zijn en geloven opschreven. Ze hebben vervolgens hun stem uitgebracht op de omschrijving die hen het meest aanspreekt.

Als doel hadden we gesteld om met enkele uitspraken een visitekaartje te maken. Dat is gelukt. Volgende week worden de 20 uitspraken gepresenteerd aan de gemeente. De gemeentelieden mogen op hun beurt hun stem uitbrengen op enkele omschrijvingen. Dan wordt het ook door de gemeente gedragen.

De kerkenraad wil ook echt een visitekaartje en een folder (waarin de gemeente zich presenteert naar de eigen omgeving toe) laten drukken. Ook zullen ze een persbericht over het visitekaartje opsturen naar de pers. Dit is ook het begin van een nieuw beleidsplan.

B.O.

Stelling 2:

Diaconaal is ten diepste een ander woord voor missionair

- Wij misten de passie, het verlangen, het met ontferming bewogen zijn, die zending en diaconaat innerlijk samenhouden.
- Zending herdefiniëren? Maar dan ook oecumene en werelddiaconaat! Ze zijn namelijk wel onderscheiden, maar niet gescheiden!
- Het lijkt er bij missionair werk te gaan om “het voeren van het gesprek over de betekenis van Jezus Christus met mensen die het evangelie niet kennen”, alsof dat evangelie “los verkrijgbaar” is. Anderzijds kan met evenveel recht gesteld worden dat “het geloof onder woorden kunnen brengen” niet persé eigen aan of beperkt is tot de werksoort missionair werk maar ook in eredienst, geestelijke vorming, diaconaat, pastoraat aan de orde is.
- Daar moet bij worden gezegd dat de integratie van missionair/diaconaal denken niet louter uit verlegenheid is ontstaan, maar evenzeer uit de principiële keuze dat woord en daad niet los verkoopbaar zijn.
- In het missionaire werk en in de missiologische theorievorming zijn er twee valkuilen: (1) een voortdurende relativisering van de betekenis van zending en een ‘verdiaconalisering’ van de doelen. Het eschatologisch perspectief verdwijnt achter het doen van goede daden, de schat aan verhalen uit de christelijke traditie blijft onaangeroerd. (2) Een ‘evangelisering’ van zending. De gedachte dat er een ‘shortcut’ gemaakt kan worden tussen het gelovige individu enerzijds en de Heer en Verlosser anderzijds. Het heil is echter niet verkrijgbaar buiten de concrete situatie om.
- De nota *Kerntaken van de dienstenorganisatie* stelde op dit punt de kritische vraag of we het eigen zendingsverleden niet te ver achter ons hebben gelaten en in hoeverre we slechts bepaalde vormen van zending hebben losgelaten, of toch wellicht de opdracht zelf (4.1, blz. 4).
- Angst dat verkondiging centraal komt te staan en niet de mens.
- Maar willen wij als PKN het evangelie als een blijde boodschap bij de mensen brengen? Organisaties die dit doen, ontkomen vaak niet aan het verkondigen van ‘waarheden’... Maar kunnen wij ons als PKN achter deze ‘waarheden’ scharen? En is dat de invulling van de missionaire opdracht? Hebben we een kant-en-klare boodschap te presenteren? Gaat het niet meer om een missionaire houding? Er zijn voor mensen, meelevens met mensen, een eindje oplopen met mensen. Je moet daarvoor mensen ontmoeten!
- Wie (impliciet) pleit voor een hernieuwde unilaterale zendings-aanpak botst niet alleen op tegen de bestaande kerken ginds (denk aan de Raad van Kerken in het Midden-Oosten) maar roept ook opnieuw antipathie op dichterbij huis. En zelfs in huis.
- De notitie haakt aan bij een definitie van zending (Kerkorde art.1) die niet alleen ouderwets maar ook erg cognitief is namelijk “...getuigt.... van het heil in Jezus Christus.” Deze definitie doet weinig recht aan het missionaire elan dat zich momenteel in Azie, Afrika en Latijns Amerika manifesteert. Dit elan is het gevolg van een veelheid van religieuze, maatschappelijke, culturele en persoonlijke drijfveren, maar het al te cognitieve “heil in Jezus Christus” is daar opvallend bij afwezig.

- Evangelisatie is, zoals de nota zegt, een eigenstandige activiteit. Het heeft alleen nut als het direct meetbaar resultaat heeft. Baten afwegen tegen de kosten. Zo immers doet elk zich zelf respecterend bedrijf. We willen resultaat-gericht functioneren: € 50,- per nieuw geworven kerklid? 125 nieuwe leden per uitgezonden medewerker per jaar?

Stelling 2:

Diaconaal is ten diepste een ander woord voor missionair

OPSTANDIG

Tijdens een terugkombijeenkomst van een rouwgroep deed hij zijn verhaal. "Weet je dat ik nu een jaar na het overlijden van Lies pas aan het protesteren ben tegen de Eeuwige?", zei hij. 'Ik snap echt niet wat de bedoeling is van dit verdriet'. Hij vervolgde zijn protest over de praatjes bij de maaltijden van sommige christelijke opvangplekken en dat gedram over de Heer en zo.... "Lezen ze een prachtig verhaal over Ruth, Naomi, de liefde tussen die twee en de lossen Boaz... prachtig verhaal... komen ze daar met Jezus de Heiland, dé lossen aanzetten. Nu vraag ik je? Je vindt het toch goed hè, dat ik dat zo zeg?" Hij zoekt mij even met zijn blik en haalt dan opgelucht adem. De herkenning van de gesprekken die we hadden tijdens de bijeenkomsten is er weer. De ruimte om te zeggen wat je op je hart hebt. Hij besluit: "Ik ben blij dat ik ook twee keer bij het buurthuis eet, daar mag je gewoon eten".

M.T.

DABAR EN TAMIEM

Voor het kerk-zijn zijn naast de vertrouwde vormen nieuwe vormen nodig die passen bij pluralisme, individualisme en postmodernisme. Twee woorden zullen daarbij belangrijk zijn.

- Het eerste woord is: *dabar*, het hebreeuwse woord voor woord – maar ook voor daad. Woord en daad horen bij elkaar. Een woord zonder daad is niets – heeft geen waarde, geen invloed, geen kracht. En omgekeerd. De Protestantse Kerk van Nederland heeft toekomst als we er in slagen die twee bij elkaar te krijgen en te houden: we zeggen wat we doen en we doen wat we zeggen. De SOW-kerken doen wel veel – denk aan Kerkinactie, maar ook aan het grote aantal kerkelijke vrijwilligers in allerlei maatschappelijke organisaties - maar brengen dat onvoldoende voor het voetlicht. Een verkeerde vorm van bescheidenheid, denk ik. En tegelijkertijd wekken de kerken vaak de indruk dat ze alleen maar praten. Zo komen ze vaak in de publiciteit. Dat schept een eenzijdig en achterhaald beeld.
- En het tweede woord is: *tamiem* zijn. Uit een stuk, gericht op één doel, geen dubbelhartigheid. En dan sluit ik aan bij die tekst uit Mattheus 6:28: "Ziet naar de leliën des velds. Zij maaien niet en zaaien niet." Het gaat erom dat deze bloemen, net als de vogels gewoon maar doen waarvoor ze gemaakt zijn. Zij, zoals Wim van der Zee ooit gezegd heeft, bedrijven gerechtigheid. En gerechtigheid doen betekent in de Bijbel: doen wat er van je verwacht wordt, functioneren naar je bedoeling, zijn wie je ten diepste bent.

Zo komen we bij onszelf terug. Bij wat we echt geloven, bij waar ons leven, als alles ons afgenomen wordt, echt zijn basis in vindt. Bij wat, zoals we vroeger wel zongen, de vaste rots van ons behoud is. En ik ben er van overtuigd dat we dan altijd weer uitkomen bij diezelfde God van die oude Bijbel, die God die elke dag weer nieuw is.

F.T.

HULP EN TROOST

"De gemeente die ik begeleid, is sterk missionair gericht. Zij wil herbergzaam zijn, maar vooral ook het evangelie uitdragen. Is daar eigenlijk wel plek voor in 'de kerk als herberg'? Mag je eigenlijk wel mensen via de weg van het diaconaat 'lokken', de weg wijzen naar Jezus? Zijn we in deze tijd niet erg bang om concreet het Evangelie uit te dragen d.m.v. het woord? Hoe zie jij dat?"

A.P.

Van oudsher is erkend dat het in het diaconaat gaat om hulp én troost. En toch begrijp ik ook de mensen die met die combinatie moeite hebben. Dat wordt in mij ook wakker geroepen als ik het woordje 'vooral' lees. Dat suggereert een rangorde. En dát lijkt mij onjuist. Sake Stoppels maakt dat in zijn dissertatie glashelder: 'Hebben de kerken geen hogere roeping dan koffie te schenken en een praatje te maken? Het antwoord kan kort zijn: de kerk heeft de hoge roeping tot het schenken van koffie en aandacht. *En dan niet instrumenteel, met het oog op een nog hogere roeping, maar als doel in zich, als waardevol in zichzelf* (curs. JH) Daarmee is niet zijn hele verhaal verteld. Hij schetst het inloophuis ook als geopende deur naar Christus. Maar daarmee wordt de eerste uitspraak niet herroepen! Integendeel.

J.H.

Stelling 3:

Echte wederkerigheid vraagt de bereidheid al het vertrouwde ter discussie te stellen

- Zending als bedrijf, als projectenorganisatie is spiegel van het westerse adagium: 'morgen wordt het beter, en wij weten hoe het beter kan worden'.
- Hoe komt het dat we talloze partnerrelaties onderhouden met kerken overzee en niet of nauwelijks met migrantenkerken hier? Hoe gaan we om met de zendingsbeweging vanuit de migrantenkerken en wat betekent deze missionaire presentie inhoudelijk voor onze relatie met partnerkerken overzee?
- Naast de traagheid dat het model van wederkerigheid met zich meebrengt is er ook de intensiteit bij de individuele deelnemers en hun omgeving. Hier is geen sprake van een model maar van een oefening in 'zijn'. Een levensweg en geen truukje.
- In relaties van wederkerigheid wordt de ongelijkheid van partners, bijvoorbeeld op economisch terrein, lang niet altijd geproblematiseerd.
- Er is geen sprake van een evenwichtige situatie in de zes continenten, maar van omgekeerde zending
- In ieder geval de uitdaging om werkelijk contact te krijgen met de migrantenkerken. Tot nu toe is dat nauwelijks gelukt. Misschien willen we ook niet echt, want als je bij zending alleen aan ver weg denkt, kun je ook nog je eigen romantische beeld houden. Zoek je hier contact met de migrantenkerken, dan krijg je te maken met mondige mensen en word je ook zelf bevraagd.
- Wel kan gesteld worden, dat met partnerkerken overzee via allerlei projecten in de gemeente activiteiten ontstaan, waarin voorbode en meeleven gestimuleerd worden en waarin mensen gestimuleerd worden na te denken over het eigen verstaan van het evangelie. Dat is grote winst: het voedt het besef dat de plaatselijke gemeente onderdeel is van een wereldwijde gemeenschap.
- De reëel bestaande christelijke kerken in de oorspronkelijke zendingsgebieden worden, zo mag je uit de notitie concluderen, te weinig op waarde geschat. Primair ligt deze onderschatting bij een deel van de SOW-achterban, maar de notitie (...) verzuimt om voor de partners ginds en onze steun aan hen (zending geheten!) op te komen.

Stelling 3:

Echte wederkerigheid vraagt de bereidheid al het vertrouwde ter discussie te stellen

WEGEN NAAR GOD

Rigoberta Menchú uit Guatemala (Nobelprijs voor de vrede, 1992): 'Bidden heb ik geleerd van mijn ouders. Mijn moeder bad tot de Natuur en tot de Heer van het Universum, die het hart is van alles wat bestaat. Mijn vader was rooms-katholiek en actief binnen de kerk. Als kinderen hebben wij nooit een tegenstelling gevoeld tussen het geloof van mijn vader en het geloof van mijn moeder. Van hen hebben wij twee manieren van diep geloven en bidden geleerd. De Schepper weet wel hoe daarmee om te gaan.'

José Serech uit Guatemala (vertegenwoordiger Mayabeweging; gedurende lange jaren actief binnen de kerk): 'Op moeilijke ogenblikken, wanneer je geen antwoord vindt op je problemen, wanneer je wordt geconfronteerd met ziekte, dood of tegenslag, dan keer je terug naar je Mayageloof. Je keert terug naar datgene wat je in je diepste innerlijk meedraagt, je eigen tradities, je godsdienstige ervaring, je eigen kijk op de werkelijkheid, op leven en lijden, op dood en vreugde. De wetenschap dat je Maya bent is een reserve voor momenten van crisis, als alles moeilijk gaat. Het christelijk geloof is anders, dat beleef je als alles goed gaat. Het christelijk geloof heeft heel diepe uitgangspunten, die niets anders zijn dan de weg om te ontdekken waar het in het leven van de mens om gaat. Voor Maya's is een christelijk leven een leven in de diepte, vanuit onze eigen identiteit als Maya's.'

KERKDIENTEN VERBONDEN MET OORSPRONKELIJKE CULTUREN

"Ook groeit het besef dat de groep migrantenchristenen niet zomaar opgaat in de bestaande kerken en kerkelijke structuren, maar eigen kerken begint. Er wordt dikwijls gevraagd waarom mensen dat doen. Er zijn hier toch genoeg kerken waar ze uit kunnen kiezen? De reden is dezelfde als die waarom overal in de wereld Nederlanders hun eigen kerken beginnen. Het is voor mensen belangrijk hun geloof te belijden op een manier die men van oudsher kent, in de eigen taal, met liederen die thuis ook gezongen werden en volgens een vertrouwde liturgie. Daarbij is het centrale punt het ritueel, dat niet altijd vast staat, maar wel altijd herkenbaar is. Hierdoor wordt het besef van gemeenschap zijn in kerkdiensten benadrukt, en zijn kerkdiensten gerelateerd aan 'je thuis voelen', aan de vertrouwde omgeving, aan nestgeur' en behaaglijke nestwarmte'. Kortom, de diensten zijn verbonden met de oorspronkelijke culturen waar mensen toe behoren".

K.F.

DOPEN: INGETOGEN EN UITBUNDIG

Ik zal nooit vergeten, hoe ik op één zondag twee heel verschillende diensten meemaakte, eerst een doopdienst in een Samen op Weg-gemeente (SoW) en vervolgens een dienst waarin een kind werd opgedragen, in de True Teachings of Christ's Temple (TTCT). TTCT was de eerste en is één van de grootste Ghanese kerken in Amsterdam Zuidoost.

De SoW-dienst was prachtig, ingetogen en intens, de kinderen stonden rondom de doopvont in ontroerend stille verwondering. De dienst in de TTCT was vooral uitbundig en meeslepend. Een zwart kindje van een maand of drie, in een helderwit trainingspakje gestoken en met piepkleine, spierwitte Nike sportschoentjes aan, werd opgedragen. Ik herinner me hoe de predikant het kindje met gestrekte armen hoog boven zijn hoofd tilde, ronddraaide en riep: 'Zie je al die mensen? Kijk goed, want dat is jouw familie! Zij zullen er zijn voor jou. Zie je dit gebouw? Zie je de teksten op de muur en zie je de schilderijen? Kijk goed, want dit is jouw Vaders huis'. Toen boog hij voorover en plaatste het kindje stevig met de Nike-voetjes op de grond en zei: 'Stap dit huis binnen, stap je Vaders huis binnen, dit is jouw plek, hier is altijd plaats voor jou. Ondertussen klapte te gemeente in de handen, stampte met de voeten en riep: 'Oh yes', 'Halleluya', 'Praise the Lord' en 'Amen'."

K. F.

VAN ELKAAR LEREN: EEN STAP TE VER

June Beckx, coördinator van SKIN. "Van elkaar leren is vooralsnog een stap te ver. Zorg eerst dat je elkaar wat beter leert kennen, dat het vreemde gevoel verdwijnt. Dan is er al heel veel bereikt. Contact en samenwerking tussen migrantenkerken onderling en ook met gevestigde Nederlandse

kerken, gaat natuurlijk uit van het gemeenschappelijke christelijk geloof. Maar dat betekent niet het ontkennen van de eigen identiteit. Het contact en de samenwerking versterkt juist de eigen identiteit.” T.B.

Stelling 4:

Het proprium van de zending is kerkplanting en kerkopbouw tot een missionaire gemeenschap, ook in Nederland

- Het lijkt erop, dat de gemeente die directere verantwoordelijkheid wel wil. Naast de afdrachten van de gemeente aan Kerkinactie, bestaat een groeiend en bloeiend 'circuit' van allerlei projecten die buiten de kerkeigen kanalen omgaan.
- Als het om zending gaat, zou je als Kerkinactie veel meer moeten inspelen op de netwerken van mensen en relaties die er al zijn in gemeentes.
- Laat het ook een doelstelling van beleid zijn de potentiële energie, die in de kerk aanwezig is, maar nu wegvloeit naar parakerkelijke organisaties weer terug te laten vloeien in de kerk. Of ons dat nu zo bevalt theologisch of niet, het is gewoon dom om het niet te doen en waarschijnlijk ook een voor de voeten lopen van de Geest.
- Wat is dat proprium van de zending in een pluriforme kerk eigenlijk?
- Een andere manier is om naast de bestaande gemeente een andere gemeente op te richten met een duidelijk andere identiteit. Dus kerkplanting bekijken vanuit een heel ander liturgisch model en vandaar uit een andere kerk stichten.
- We zijn (en willen zijn) een pluriforme kerk waar verschillende opvattingen naast elkaar kunnen bestaan. Willen we niet liever vooral ruimte bieden? Is dat ook niet wat de plaatselijke gemeentes willen en doen in hun missionaire roeping?
- Dat de communicatie van het Verhaal in de flanken en de modaliteiten van de kerk de meeste expressie krijgt is verklaarbaar. Het spannende wordt nu of de PKN in staat is een breed elan los te maken in een plurale gemeenschap. Zonder dat er een methode als beste verkoopmiddel wordt gekozen, daar komt alleen maar hybel van.
- Het voorgestelde model van kerkplanting lijkt ons teveel voorbijgaan aan de plaatselijke realiteit. Wie schrijft dat "missionair werkers moeten worden aangesteld die belast worden met het zoeken en creëren van mogelijkheden waar het evangelie voor het eerst of opnieuw kan worden doorgegeven" moet ... zich de vraag stellen hoe de huidige 2200 gemeentes van de PKN zullen reageren op zulke plannen.
- Met het kerkplanting model lijkt het of de nota de tijd terugdraait. Wanneer gemeentes zich er tegenover ons over beklagen dat Kerkinactie niet aan zending doet dan leggen we uit dat wij nu het werk van onze partnerkerken ondersteunen. Dus nu mogen we gaan vertellen dat er kerkplantingen moeten zijn?
- Dat de gemeente eigenaar van het werk is betekent niet alleen maar dat de gemeente aansprekende projecten moet hebben (die de dienstenorganisatie dan kan aanleveren) maar ook dat de gemeente zelf een aansprekend project mag zijn.
- De concentratie op de lokale gemeente is ons uit het hart gegrepen... Overigens merken wij gaandeweg dat wij rond dit thema in de theologische reflectie en in de missionaire praxis in Nederland een grote achterstand hebben.
- In gemeentes merkt men het onderscheid met andere organisaties, zoals Tear Fund, niet zo.
- Kerkplanting in Nederland wijst op het failliet van de territoriale gemeente.

Stelling 4:

Het proprium van de zending is kerkplanting en kerkopbouw tot een missionaire gemeenschap, ook in Nederland

GOUDA – BELANGSTELLING HONDERDVOUD

In het centrum van Gouda staat de St. Janskerk. Befaamd om zijn glazen. Bekend als de langste kerk in Nederland. 'Een monument met inhoud'.

Het is de thuishaven van een gemeente die zich verbonden weet met het gereformeerd belijden. De zondagse eredienst is opgebouwd naar een klassieke traditie.

De laatste jaren is de gemeente haar missionaire roeping steeds meer gaan verstaan. De Alpha-cursus bleek een uitstekend middel om in contact te komen met mensen die meer wilden weten van het christelijk geloof. Op dit moment zijn dat er zoveel dat de gemeente zich afvraagt hoe de brug geslagen moet worden tussen deze grote groep geïnteresseerden en de bestaande gemeente. Om het eeuwenoude monument cirkelen zo'n 100 mensen, die wèl iets hebben met de inhoud van het geloof maar niet met de vorm die er aan gegeven wordt. Het behoren tot een zó brede gemeenschap als de kerk blijkt voor buitenstaanders bijna een belemmering in de verdere ontwikkeling van hun geloof.

In Gouda is de gemeente daar niet tevreden mee. Het is niet een kwestie van hier of daar wat aanpassen. Daar raak je de eigen gemeente mee kwijt en voor buitenstaanders zijn het verschuivingen die hen niet interesseren. Het zit veel dieper. Er is een lange adem nodig. Over en weer. Om langer met elkaar op te trekken. En vormen te vinden die aansluiten bij de Alpha-cursus. Een aanpak die de gemeente uitdaagt haar geloof nog meer te verwoorden en belangstellenden helpt de weg met Jezus te integreren in hun dagelijks leven.

In Gouda weten ze: met de lengte van de traditie en de breedte van de belangstelling ben je nog niet klaar. Het zal ook gaan om de hoogte van het missionair gehalte en de diepte van de bewogenheid met mensen.

D.L.

DIENSTEN VAN EN VOOR JONGEREN

'Ik droom van een kerk voor jonge mensen' zei Henk Jan. Hij is zelf in de twintig. 'Dan droom ik met je mee. Ga van start en ik zal je steunen' zei ik. Zo begon 'Heartbeat', jongerenkerk in Amersfoort. Henk Jan stuurde SMS'jes en mailde naar zijn vrienden. Ik ging naar de wijkkerkenraad van de Hervormde wijkgemeente de Brug. Mijn vraag: 'Wilt u het kerkgebouw beschikbaar stellen voor jongeren zónder u te mengen in het programma dat ze willen brengen?' Hun antwoord: 'Ja, wij hebben visie voor jongeren: we geven ze de ruimte'.

Binnen een maand waren er 60 enthousiaste jonge medewerkers. Elk met unieke gaven: de een maakt de website, de ander zorgt voor de lichtshow. Anderen vormen de band, het dramateam, een gebedsteam, pastoraal team. De eerste avond is spannend. Hoeveel jongeren zullen komen? We verwachten er 200. Maar om kwart voor zeven zijn er 400. De schuifwanden moeten open. Om tien voor zeven zijn er 700. De stoelen moeten eruit. Tegen zevenen zijn er 900 mensen in de kerk. 'Wil iedereen boven de 35 de kerk verlaten – er staan buiten jongeren die naar binnen willen!'

Heartbeat draait nu een jaar. Maandelijks komen er ruim 1000 jongeren, verdeeld over twee diensten, omdat de kerk te klein is. De website is een bezoek waard: www.heartbeat.nl. De leiding is niet tevreden. Per keer komen er slechts zo'n 50 jongeren die echt buitenkerkelijk zijn. De vraag is dan ook: hoe kunnen we christenjongeren uitdagen hun ongelovige vrienden mee te nemen?

Tsja: sléchts 50 buitenkerkelijke jongeren per keer... Hoeveel buitenkerkelijke jongeren bereiken wij in onze kerkdiensten?

H.E.

KERK ALS TEMPEL VAN DE GEEST

Kerken, zegt de Schotse theoloog William Storrar, moeten spirituele tempels zijn. Figuurlijk open, maar letterlijk herkenbaar en vindbaar, met muren en een dak. Een tempel met voorhoven en heilige ruimten. Mensen komen er en gaan weer, ze steken een kaars aan en bidden, ze volgen een cursus of drinken een kop koffie. Maar het geheim wordt niet te grabbel gegooid. Er is een duidelijke, onopgeefbare kern van geloof en gebed, lofprijzing, dank en tafelgemeenschap. En wie oprecht wil, kan de weg van de inwijding gaan. Er zullen altijd mensen willen zijn die de weg van sterven en

opstaan willen gaan. In het hart van de open kerk worden mensen toegerust tot het werk in de wereld onder de mensen.

Uit: F.D.

laten vervallen bij stelling 1:

UIT EEN STUK

Er zijn stemmen die zeggen dat de Samen-op-weg-kerken door het evangelicalisme - *want daar hebben ze de ervaring ontdekt* - aan de ene kant en het rooms-katholieke en oosters-orthodoxe - *want daar hebben ze het heilige bewaard* - aan de ander kant ingehaald worden (Martien Brinkman).

Het grote protestantisme staat met zijn *redelijkheid, begrip en pluraliteit* in feite met lege handen. Want geloven strijdt per definitie met *redelijkheid* – geloven is niet redelijk te beargumenteren, het geloof is een steen des aanstoots, zeker voor de redelijkheid. Geen wonder dat veel mensen die gelovig zeggen te zijn op de PKN-manier, zich toch vaak ook een beetje generen om daar van te getuigen. Want wie gezien wil worden als een redelijk mens beleeft de tegenstrijdigheid en het tegendraadse van het geloof in zichzelf. Geloof draagt iets onverklaarbaars in zich: een geheim. En wij dragen de secularisatie en de pluraliteit in onszelf mee. *Begrip* slaat gauw door in een te ver doorgevoerd invoelingsvermogen zodat wel geluisterd, maar niet meer gesproken wordt. En *pluraliteit* bergt het gevaar in zich van richtingloosheid zodat het wel erg veel onderscheidingsvermogen der geesten vraagt om een eigen geluid te blijven laten horen. Dat kan, als je het mij vraagt, alleen als het persoonlijk geloof een doorleefd geloof is.

Hoe verder met de Protestantse Kerk Nederland? Woorden als: missionair elan; de verlegenheid voorbij; verlangen; vrijmoedigheid; niet één-dimensionaal missionair maar de diepte in: spiritualiteit; met anderen tot Christus... die spreken me aan. Vanuit die diepte wordt een uitdrukking als: 'de verlegenheid voorbij' ook geen arrogantie en krijgt het 'missionair elan' geen triomfalistische klank. Authenticiteit. Geen gêne, geen angst voor wat mensen zullen zeggen, geen twijfel omdat het niet redelijk klinkt wat je zegt, maar gewoon staan voor wat je gelooft – vanuit die beleving, vanuit die ervaring. Dat is wat de Bijbel bedoelt met het woord: *tamim*: een mens uit een stuk zijn, geen half- of tweeslachtigheid.

F.T.

laten vervallen bij stelling 2:

"Ik proef een zekere spanning tussen 'herbergzaam' willen zijn en het evangelie uitdragen. Naar mijn mening heft de Herberg die spanning juist op. De kern van de kerk als Herberg, ten minste zoals ik die zie, is gastvrijheid. En daarin gaat het om 'vrijheid én confrontatie'. De gast wordt serieus genomen (dat zit in het woord 'vrijheid') en de gastvrouw/heer laat zichzelf zien (dat zit in het woord confrontatie). Wat ruimer gesteld: in de gastvrije gemeente of parochie worden 'de mens' en de 'de zaak' (de blijde boodschap: 'God laat ons niet in de steek') beide, gelijktijdig, serieus genomen.

Daarmee is de spanning tussen woord en daad natuurlijk nog niet opgelost. Hoe kan dat dan wel? Volgens mij door niet langer te denken vanuit kerkelijke functies (diaconaat, evangelisatie, verkondiging, en wat al niet), maar door *te denken vanuit mensen* en hun behoeften en vragen. De behoefte aan zin (dat betekent voor velen ook een stille hoop op een signaal van de andere kant), de behoefte aan gemeenschap, de behoefte aan informatie en concrete hulp. Daar wil de gemeente als Herberg ruimte voor scheppen. De vorm die dat concreet aanneemt varieert natuurlijk per situatie. Een inloophuis is iets anders dan een belijdeniscatechisatie. Maar in alle vormen gaat het steeds om de integratie van aandacht voor de mens en aandacht voor de zaak.

laten vervallen bij stelling 3:

INCULTURATIE: EEN AVONTUUR

'In de ontmoeting en confrontatie met levende culturen en niet in de veilige ruimte van het gevestigde christendom kan het evangelie zijn originaliteit en 'meerwaarde' manifesteren. Tegelijkertijd vormen andere culturen en spirituele tradities een welkome verrijking. Vanuit de levende ervaring van mensen en volken kunnen zij ongekende dimensies van goddelijke aanwezigheid aan het licht brengen. Inculturatie van het evangelie is geen harteloze inlijving van andere vormen van openbaring, maar een avontuur dat over en weer religieuze winst oplevert. Interreligieuze dialoog is geen lastige opgave of vruchteloze verplichting, maar een creatief eerbetoon aan een God 'die zich niet laat vangen'.

Niet de kerk, maar God zelf raakt het hart van de Maya's. En zou het geen teken van ongelof zijn te veronderstellen dat die aanraking pas begint wanneer het historische christendom verschijnt? Slechts een kerk die dankbaar is voor Gods aanwezigheid in de rijke variëteit van culturen en die bereid is het evangelie te verkondigen zonder het als eigendom te beschouwen, kan voor Maya's een zegen zijn'.

M.C.

EIGEN KOERS PCG AMSTERDAM

De bedoeling was om samen met de Presbyterian Church of Ghana Amsterdam en de SoW gemeenten van de Bijlmer en Gaasperdam tot een associatieovereenkomst te komen als uitdrukking van de wens van de drie kerkgemeenschappen om nauw met elkaar samen te werken. Van de kant van de PCG Amsterdam is daar uiteindelijk (na de oprichting van de Presbyterian Church of Ghana in Nederland) geen prioriteit aan gegeven. De voorbereidingscommissie die voorstellen moest uitwerken met betrekking tot deze associatie heeft maar één keer voltallig vergaderd en een keer met één Ghanese vertegenwoordiger en kon vervolgens tot twee keer toe niet doorgaan omdat de voltallige Ghanese afvaardiging de gemaakte afspraken niet nakwam. Duidelijk is inmiddels ook dat de positie van de SoW-pastores er niet langer één is binnen de PCG gemeente, maar daarbuiten. Bovendien zijn de kerkdiensten van de PCG van tweetalige (Engels- en Twitalige) diensten uitsluitend Twitalig geworden. Als gevolg daarvan hebben de beide SoW kerkenraden van Gaasperdam en de Bijlmer geconcludeerd dat de PCG Amsterdam een eigen onafhankelijke koers is gaan varen en dat het daarom niet langer zinvol is om

te werken aan een associatieovereenkomst. De PCG zal met ingang van december 2003 elders gaan kerken. Op het ogenblik is het officiële contact met de PCG verbroken. De kerkenraad hoopt dat er in de toekomst weer genormaliseerde oecumenische relatie ontstaat tussen 'onze kerken' en de PCG Amsterdam.

J.v.d.M.

EEN NIEUWE MOSLIMA

Zondagmiddag 16 november 2003. Ik ben uitgenodigd bij Al Nisa om het breken van het vasten mee te vieren. Het is regenachtig, maar de ontvangst binnen is hartelijk. De tafels staan al gedekt. Ongeveer 15 vrouwen schuiven aan: de meesten van hen dragen een sluier, anderen dragen die niet behalve bij het bidden.

De maaltijd ziet er fantastisch uit. Er zijn verschillende gerechten, want iedereen heeft iets gemaakt en meegebracht.

We hebben een gesprek over het lot: Allah heeft alles beschreven in een Boek; het ligt allemaal alvast, maar mensen hebben hun eigen verantwoordelijkheid. Ook hebben we het over 'dichtbij jezelf blijven' en 'je eigen intuïtie, je eigen geweten volgen'. Ik werp tegen dat ik dat een gevaarlijk criterium vind: waar toets je dat aan?

Bij het drinken van de koffie wordt er nog even om stilte gevraagd: één van de aanwezige vrouwen wil de geloofsbelijdenis afleggen. De voorzitter leest de hele Arabische belijdenis voor. Daarna in delen, terwijl de vrouw deze na moet zeggen. Daarna nog in het Nederlands en dan is ze moslima! Alle zusters staan op om haar te feliciteren. Er wordt gezoend en gelachen. Wat zal ik doen? Ben ik blij dat deze vrouw moslima is geworden? Vliegensvlug schieten er allerlei gedachten door mijn hoofd. Als laatste sta ik op: het is fijn dat deze vrouw een keuze heeft gemaakt, God als haar oriëntatiepunt heeft gevonden en op deze manier ook haar kinderen vanuit haar keuze en die van haar man geloof kan overdragen. Ik wens haar geluk met de keuze die ze heeft gemaakt; ik geef haar geen zoen.

J.F.

DIALOOG MOSLIM- EN CHRISTENVROUWEN

'Zonde en genade' is het thema van een ontmoeting tussen moslim- en christenvrouwen. Met elkaar lezen we de verhalen van Jozef uit het Oude Testament en uit de Koran. De verhalen lijken veel op elkaar, zeker waar het gaat om de verhouding tussen Jozef en zijn broers. Ook de episode van de vrouw van Potifar heeft grote overeenkomsten. Opvallend is het verschil waar de vrouw van Potifar in de Koran toegeeft dat zij Jozef heeft verleid. Wat leer je in dit verhaal als het gaat om zonde? Door welke kernwoorden wordt zonde weergegeven? In welke kernwoorden straalt iets van genade door?

Later op de bijeenkomst geven een moslim- en christenvrouw nog uitleg over de woorden zonde en genade. Vanuit de christelijke traditie kan het niet anders dan dat Jezus Christus aan het woord komt. Door Zijn leven, door de woorden die Hij sprak en de daden die Hij deed, de weg die Hij ging: God kon zich niet duidelijker manifesteren dan door Jezus. Na deze duidelijke uiteenzetting over Jezus als mens voerde één van de moslimdeelneemsters aan dat het toch onmogelijk was dat God zich een kind had kunnen nemen. Zij doelde op een vers uit de koran waar dit beschreven staat.

Het gesprek werd moeizaam, want ineens stonden ze tegenover elkaar en waren ze niet meer samen aan het zoeken. Eén van de andere moslimvrouwen stond op en zei: 'als we in dialoog willen zijn, zullen we echt naar elkaar moeten luisteren en zullen we moeten leren accepteren wat van geloofswaarde is voor onze christen zusters'.

In het gesprek tussen christenen en moslims kan het niet gaan om het eigen gelijk. In het luisteren naar en respect hebben voor elkaar kan een getuigenis klinken waar we aan elkaar kunnen leren.

J.F.

Laten vervallen bij stelling 4:

OPEN EN EEN DUIDELIJKE IDENTITEIT

De gastvrije orde van Taizé is open en heeft een duidelijke identiteit. Deze kenmerken zijn niet elkaars concurrent maar elkaars complement. Want juist in die combinatie schuilt haar aantrekkingskracht. Hier zien we hoe vrijheid én confrontatie kunnen samengaan. Belangrijk is dat jongeren in Taizé over een grote vrijheid beschikken om zich uit te drukken, te zingen, te discussiëren, na te denken en te bidden. Naast deze is nog iets anders van belang. Zij vinden ter plaatse ook een omkadering, religieuze referenties die volkomen expliciet zijn, en breder nog een aantal 'spelregels' waarvan de gemeenschap Taizé de garant is. Dit dubbel gezicht van Taizé – vrije ruimte die tegelijkertijd omkaderd is – vormt de aantrekkingskracht van deze plaats. Er is een gestructureerd aanbod waarop men vrij kan ingaan. Belangrijk is ook dat men kan gaan en komen wanneer men wil. Niemand wordt geacht permanent te verblijven in Taizé. Met de woorden van Ricoeur: 'wij bevinden ons niet in het beschrijvende of in het voorschrijvende maar in het aansporende en in het toejuichen'.

J.H.

KERK ALS TEMPEL VAN DE GEEST

Met welke vragen en behoeften doen buitenkerkelijken een beroep op de kerk en haar vertegenwoordigers en hoe spelen kerken op deze vragen en behoeften in? Het antwoord dat een groep onderzoekers gevonden heeft, laat zich beschrijven als het 'open kerk model', een kerk met vloeiende grenzen en tegelijkertijd met een duidelijke en herkenbare kern. De open kerk is niet opdringerig, maar wel gastvrij. Niet uit de hoogte, maar nederig. Ze is geen missionaire gemeente met een 'woord voor de wereld', maar vraagt: waar zijn mensen mee bezig, wat zijn hun vragen, wat is er in de samenleving aan de hand. Wanneer je je als kerk naar buiten wilt richten, zul je moeten weten wie je zelf bent en moeten doen waar je goed in bent of goed in kunt worden.